

Hatodik évi folyam.
Pest, september 18-án 1859.

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., július—septemberre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Hummel Nep. János.

(1778—1837.)

A művészet ezen egyik választottját olvasóinknak bemutatni, kétszeresen vonzatva érezzük magunkat; — mert ha lelket s szívet emelő dolog nagy férfiakat tevékenységök pályáján követni: ugy bizonyosan kétszeres érdekű leend ez olly jeleseknél, kiket büszkén vallunk honfiainknak. Pedig Hummel, a nagy zenész magyar volt nem egyedül azért, hogy ő is, e hon határai közt született, hanem mert életének legszebb éveit is itt, egyik legfényesebb nevű magyar család körében tölté; s midőn később mint világhírű művész zenéjének varázshangjaival az egész művelt világot elragadá, dicsőségének tetőpontján is mindig kedvesen emlékezett a hazára, melly neki éltet adott. — — —

Hummel Nep. János született nov. 14-én 1778-ban Pozsonyban, hol atyja a Wartbergféle katonai intézetben zenetanár volt.

A világtörténet gyakran mutatja fel ama különös jelenséget, hogy nagy férfiak zsenge éveikben megfoghatlan ellenszenvvel viseltettek azon pálya iránt, mellyen később ollyannyira kitűntek. Ez volt az eset Hummelunknál is. — Atyja őt már 4 éves korában kezdé a hegedüre oktatni, de a lehető legkevesebb sikerrel, mert a kis fiu semmi kedvet sem akart a zenéhez mutatni, sőt eleinte mindig fájdalmasan felsikoltott, valahányszor a hegedü hurjait megszömlamlani hallá. De a szigoru atya kitartása tantorithatatlan volt s nem csak, hogy ez ellenszenv láttára a tanítást félben nem hagyá, hanem inkább egy évvel később fiát énekre zongorára is kezdé tanítani. S ime! most rögtön kezdett a természetből nyert gyönyörű tehetsége fejlődni és most minden kedvét egyedül a zenében lelé. Ennek s a vele párosult vas szorgalomnak gyümölcse lön, hogy egy rövid év alatt már mind két hangszeren szép ügyességgel játszott.

De szép virágzásnak indult tanulmányai most rögtön félbe szakadtak, mert a boldog házi béke, mellynek védszárnyai alatt haladott, szerencsétlenül fel lön dülva. Ezen korban lön ugyanis a Wartbergféle intézet II. József parancsára eltörölve, s Hummel

atyja is állását veszte. Ő tehát fiával Bécsbe költözött, eleinte minden állás s kereset nélkül tengődvén. Később soványon fizetett magán órákból éldegélt, alig lophatván néhány percet fia oktatására.

De a művészet geniusza nem hagyható sokáig elhagyatva azt, kit olly rendkívüli tehetségekkel áldott meg. S valóban pár havi szenvedéséért gyönyörűbb elégtételt kívánna is alig lehetendett. Bécsben ugyanis ekkor Schikaneder „an der Wien“ színháza volt nem csak a drámai művészek hanem egyszersmind a fővárosban tartózkodó igen számos zenei nevezetességek gyűlöntája. — Ehhez a színházhoz lön Hummel atyja 1785-ben karmesternek szerződötve s itt veté meg fia is későbbi hírének alapkövét. Mindjárt eleinte az alig hét éves gyermek mindenek figyelmét magára vonta, sőt maga a nagy Mozart is, ki pedig különben a gyermektanítás iránt nagy ellenszenvvel viseltetett, annyira megkedvelé, hogy atyjától elkérvén egészen magához vevé, s a zene minden nemében személyesen oktatá.

Könnyen elgondolhatni, hogy a szép tehetségű ifju, illy mester vezérlete mellett, milly előmenetelt tehetett. S valóban csak két rövid évig maradhatott kedves mesterénél, és e csekély idő alatt is olly nagyszerű előmenetelt tett, hogy a világ összes zeneművészeinél, nem emlékezünk, tán magát az egyetlen Mozartot kivéve, egyre sem, ki illy ifju korban annyi virtuozitást s mellette annyi eredeti önállóságot mutatott volna, mint Hummel.

Atyja, fiának kora ügyességéből anyagi hasznot is kívánván huzni, kedves mesterétől kegyetlenül elszakítá s utazni vitte. Első felléptét Drezdában ünnepelé 1787-ben, hol a kis ismeretlen művész rendkívüli lelkesedést gerjesztett. Mindenki csak ő róla beszélt s minden hirlap tele volt dicséretekkel, ugy hogy rövid időn egész Németthonban el volt terjedve e ritka művészi jelenség hire. Ezután a kasszeli udvarnál hallatá magát, s onnan egész Németthonban is ismertté, később Dániát, Svédországot, Angliát s Skóciát. Edinburgban adta sajtó alá első művét, zongorára szerzett változatát.

HUMMEL NEP. JÁNOS.

angol királynénak ajánlva. Ezek mindjárt eleinte olly nagy keletnek örvendettek, hogy még ugyanazon évben Londonban újra nyomattak.

Londonból 1791-ben Hollandba távozott; innen 1792-ben, 6 évi távollét után, ismét visszatért Bécsbe, hol minden körben mint elismert művészt fogadák. De e kora tömjenezések el nem tántoríták, a mindenünnen harsogó tapsok el nem kapták; szerényen visszavonult tanulmányait folytatni.

A zeneszerzésben Albrechtsberger volt most mestere, ki e részben a leghelyesebb irányt adta neki. De különösen nagyon előnyösen hatott rá Salieri barátsága, mivel mesterénél ismerkedett meg s ki izlését különösen drámai s aesthetikai szempontból mivelé ki.

Hummel minden diadalai közben sem felejtkezett meg hazájáról, sőt folyvást a leghőbb vágyat táplálta, ismét láthatni a hont, mellyről kora gyermeksége óta csak a leghalványabb fogalmi voltak. Azért a legnagyobb örömmel vette herceg Eszterházy meghívását kismartoni zenekarába, mellynek élén akkor szintén nagy hazánkfia Haydn József állt. Hummel mindannak dacára, hogy másuttan sokkal előnyösebb feltételekkel kecsegtették, mégis ezt fogadta el; 1803-ban jött Kismartonba, hol azonban Haydn, a felkapott ifju iránt nagyon ellevén fogulva, őt nagyon hidegen fogadta. De ez el nem keseríté végkép a lelkes ifjut, sőt ellenkezőleg csak nagyobb munkásságra ösztönzé. Illy körülmények között született első nagy miséje, mellynek hallatára Haydn egészen elragadtatva a nyakába borult s a hideg előljáróból most Hummel legjobb barátja lett.

Hummel önvallomása szerint, ezek voltak legszebb éve; melyeket Kismartonban Haydn oldalánál töltött. Ekkor volt ő lelkesedve a művészet iránt, ekkor születtek legtöbb és egyszersmind legszebb művei is. A hercegi kar számára irt számos s valóban nagyszerű templomi s hangverseny szerzeményei; továbbá gyönyörű zongoraművei mellett folyvást dolgozott a bécsi operaház számára is, hol szép dalművei, különösen „Guise Mathilde“ folyvást a legnagyobb tetszésnek örvendettek.

Ezalatt elhatott hire Párisba is, s az ottani nagyszerű conservatorium világhírű igazgatója, a genialis *Cherubini*, személyesen jött le hozzá, hogy e hirdetett művészszel megismerkedjék. E rövid ismeretségnek kölcsönösen barátság lón eredménye, s elválásukkor Cherubini Hummel nagy *H-moll synphoniját* vitte magával, melly által a Hummel név Franciaországban is ismeretessé s magasztalttá lett.

Csak 1811-ben hagyá el Kismártont s pár évre ismét Bécsbe vonult, hol magán zene-leczkéket adott. Sok, igen tekintélyes zongorajátszó került ki keze alul, s szintén ez időben készíté nagy zongora-iskoláját is, melly még korunkban a legtökélyesebbek közé tartozik.

Ekkor ismerkedett meg a zenevilág óriás tehetségével *Beethoven*nel s ekkor szövődött köztük az az emelkedett viszony, melly csak ihlettebb lelkek sajátja. De a mennyire szerették egymást, később ép olly arányban keletkezett köztök az az elkeseredett harag, melly a két barátot elválasztá egymástól, Beethoven utolsó perczéig. Sokan e meghasonlásból nem a legkedvezőbb következtést vonják Hummel jellemére, de mi az egészet inkább hajlandók vagyunk Beethoven ismert hevességének tulajdonítani. Annyi bizonyos, hogy soha félelmesebb vetélytársak nem álltak szemközt mint ők. Mert ha véletlen ép ugy nem akarja, hogy az ő tevékenysége Beethovenével összeessék, ugy bizonyosan Hummel lett volna korának leggenialisabb zeneköltője. De ha e részben a babért nagy hazánkfiatól elragadták is, de nem ragadhatták el tőle mint zongora-játszótól, mert tagadhatlan, hogy ő nemcsak korában, hanem az eddig élt minden zongorajátszók közt is legnagyobb volt. Különösen kitűnt művészetének nagyszerűsége szabad ábrándozásaiban és rögtönzéseiben, mellyekkel valóban csodákat mivel. Így Moszkában Fieldnél jelentette magát egyizben egy szenvedélyes zene kedvelő kereskedő, ki mint állitá, nem akarta a várost elhagyni, mielőbb Fieldet, a nagy művészt nem hallotta. Field eléggé szives volt ismeretlen vendégének kívánságát teljesíteni, s ámbár nem tartá őt valami nagy zeneértőnek, mégis egyikét azon szép *Caprició*inak játszotta, mellyek elismert klasszikai becsesl birnak. Az ismeretlen igen köszönte s állitá, hogy ő soha sem hallott annyi szabatossgal s könnyűséggel játszani. Erre Field is felhitta, hogy játszanék ő is valamit, habár még olly csekélyet. Az ismeretlen

eleinte vonakodott, de miután látta, hogy Field nem enged, végre megadta magát s ugyanazon themát, mellyet Field abban hagyott, felvette, s olly meglepőleg ábrándozott felette, hogy Field a bámulattól megmerevedve hallgatá. Végre könnyek közt felkiáltott: „*Ón Hummel; mert senki Hummelon kívül nem tud így ábrándozni!*“

1816-ban, miután a lipcseieket s berlinieket is meglátogatá, a vürtembergi udvar szolgálatába lépett, s négy évvel ezután a weimariéba, hol korunk nagy zongorakirálya s szintén jeles hazánkfia Liszt Ferencz is tartózkodik. Innet még 1822—25-ig beutazta Olasz-, Orosz- s Franciaországot, mindenütt a legnagyobb diadalokat aratván.

Visszatérvén Weimárba, már már egészen a nyugalomnak, volt magát szentelendő, midőn nagy vetélytársának Beethovennek betegségi hira ő hozzá is elhatott. Ez, egész Európát megszorító hír Hummel lelkületét is mélyen megrázá, s feledvén az elkeseredett haragot, melly őket olly rég elválasztá, sietett, hogy ha még lehetséges, vele utolsó pillanataiban kibéküljön. Midőn Beethoven közeledni látá, nem is engedé szóhoz jutni, hanem azonnal nyujtá neki kiengesztelő jobbát. Hummelé maradt azután a dicsőség ezen nagy embert végső pillanataiban ápolhatni, s szintén ő rendezte nagyszerű temetését is, mellyen egész Bécs sirt. — S most még Lengyelhonba tett egy nagy műutat s azután visszatért Weimárba, hol minden lehető czimekkel, kitüntetésekkel felruházva, sőt ugyszólván elhalmozva, 1837. év október 17-én elhunyt.

Hummel mint zeneszerző, akár gondolatainak eredetiségét és mélységét, akár a kivitel nagyszerűségét véve, a világ legnagyobb zeneszerzői közt méltó helyet foglal el. Ehhez járul meglepő termékenysége. Ő a zenészet valamennyi nemében nagyszámu műveket hagyott hátra. Nagyszerű templomi és szini szerzeményeket, hangverseny-darabokat, de mindezek mellett mégis zongorára irt szerzeményei birnak legtöbb klasszikai becsesl. Nagy *Septett*-je tagadhatlanul legszellemdusabb műve.

Végre érdekesnek tartjuk megemliteni roppant nagy vagyonát, mellyet hátrahagyott. A mellett, hogy legkevesbé sem élt fukarul, mégis 375,000 franknyi összegről rendelkezett végrendeletében. Ezenkívül Európa majd minden uralkodói ajándékaiból birt 26 nagy értékű brilliant gyűrűt, 34 szelenczét s 114 gyönyörű órát; más apróbb emlékeket ide nem számítva.

P. G.

A szerelem völgye.

(Török eredetiből.)

Halovány a gyöngyvirágnak arca,
Halovány, mint Elka legszebb hölgyem;
Mint a holdfény, melly fehér ezüstként
Csillámlik a dús kalászos völgyben.

Török kényur, büszke palotában
Gyöngyvirág és hold nem érted búsul;
Nem te érted hullnak égő könyek
Legszebb hölgyed halovány arczarul.

Késő éjjel, ha a kényur alszik
Az urnő nem ismer édes álmot,
Élvezi szép rabszolgája karján
A tiltott szerelmi boldogságot.

Hűvös patak csörgő árja mellett
Tamarindák alatt ülnek gyakran,
Nézik a tündöklő hold sugára
Mint fürdik enyelgve a habokban.

S szól a szolgál: Te vagy a dicső hold,
En vagyok az alacsony kis csermely
Kértelek: Oh szállj le a magasból
És te jöttél nyájas szerelemmel.

S az urnő szól: valamint a sugár
Fürdik a kedves patak habjában,
Ugy fürdjön lelkünk szerelemben
Szerelemnek szent boldogságában.

De egyszerre barna felhők jöttek
Elsötétül hold és csermely fénye:
Reszkess Elka; így fog elenyészni
Szerelmednek édes üdvössége!

Sivatag lett a szerelem völgye,
Nem enyeleg többé hold és csermely,
A zöld part s a tamarinda töve,
Be van festve ifju piros vérrel.

Két szép halott mellett áll a kényur,
Véres tör kezében, átok ajkán.
Megérté a gyöngyvirágnak báját;
Tudja Elka arca miért halvány.

Ormodi Bertalan.

Az utolsó budai basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Másnap reggel felkereste Ihánzádét Petneházy a könyvtár pinczeboltjában.

— Csodálkozol ugye, hogy még itt látsz?
— Szerelmetes fiam, — én semmin sem csodálkozom; én azt mondtam, hogy ma fogsz elszökni, nem tegnap.

— Pedig látod, sem ma nem szököm, sem holnap; hanem itt maradok.

— Ne ugy mondd, édes fiam! „Itt maradtam“ ezt mondhatod. De az, hogy „itt maradok“ a jövődök árnyékában van, s azokba te nem látsz. Tudom nagyon jól, hogy miért maradtál itt? Telli-vel találkoztál, vele beszéltél, enyelegtél; tele vagy az ő szemek-
nek tüzevel. Tellenek igen szép, édes hangja van, azoktul nem hal-
lod a szót, a mit egy fejed fölé lehajló láthatlan ajk, hozzád közel,
beszél; elfelejtesz miatta minden veszélyt, bánatot, a mi tégedet
és hazádat fenyeget. Igen jól van. Azért a mi meg van írva, az
meg van írva; de jusson eszedbe egyszer, majd mikor erényeidnek,
hős szivednek jutalmát várod és — nem kapod meg, hogy ez
büntetés rajtad, a miért egy időben az asszony miatt elfeledted
a férfit.

— Ne vádolj, imám; hallgasd meg előbb, a mit nekem Telli
beszél.

— Édes fiam; nekem abból nincs mit tanulnom, a mit te
tudsz. Tartsd meg magadnak. Nektek van egy hosszú hitformá-
tok, mellyben elmondjátok, hogy miben hisztek: egy Istenben,
Szentháromságban, bünbocsánatban, örök életben; pedig mind
ezekben összeséggel nem hisztek annyira, mint az asszonyok szá-
vában. Nálunk ez a hit nincsen. A muzulmán őrzi az asszonyt s
nem hisz a beszédének. Tegnap este, mielőtt Abdihoz mentél
volna, a basa háremében felkeresé leányát, Tellit, ki gyermekei
között első kegyence. Ez parancsol a többinek, még anyjának is,
a ki különben egy tudatlan georgiai rabnő; senki sem ügyel rá.
A basa ölébe vonta leánykáját s azt mondá neki, szép borzas haját
még jobban felborzolva: kedves leánykám, szemem fénye, holnap
reggel férjednek fejét vétetem.

— Micsoda férjének? kiálta közbe Petneházy.

— Épen ezt kérdezte Telli is: „micsoda férjemnek?“ Abdi
elnevette magát; (háremében nevetni is szokott) kicsiny leány-
kám, lásd én jól tudom, hogy te Petneházyval titokban megesküd-
tél, nejevé lettél; magától a rabnőtől tudom, ki téged minden éjjel
ki szokott bocsátani a háremből a vadaskert felőli ajtón; te magad
mondád el neki.

— Minden éjjel? kérdé szorongó szívvél Petneházy.

— Ne az jusson eszedbe, hogy „minden éjjel“; hanem az, hogy
fejedről beszél valaki.

— De az nem igaz; én hetenkint egyszer szoktam vele talál-
kozni, egy rövid órára, és lelkemre mondom, e találkozás olly
tisztá volt, mint mikor a napsugár és a harmat találkoznak.

— Az mindegy: a bölcs ezt nem kérdezi. Telli lesütötte sze-
meit, midőn apja ezt mondá, s nem tagadott semmit. Kedves leány-
kám, férjednek meg kell halni. Telli azt kérdezé: miért? Mert
áruló, felelt a basa. Mit vétett? kérdé Telli. Még nem vétett, de
majd vétetni fog. Kár érte, mert igen szép ember, monda Telli; *ne
ölesd őt meg holnap*; hadd éljen még egy hétig. Sokat kérsz,
monda a basa, annyit nem adhatok; de ha még gyönyörködni
akarsz szép szemekben, engedek egy napot és két éjszakát, egy na-
pig, két éjszakáig nem öletem meg; addig örüljetek egymásnak.
A dervis vállára ütött a bámulva hallgató Petneházy. Kedves
fiam, az egyik éjszaka már letelt.

Petneházy felrezzent ámulatából:

— Ez mese. Álmodtad ezt, elámitott valaki, a kitől hallád.

Hiszen, ha Abdi azt hívé, hogy Telli nöm, hogy bizta volna rá azt
a titkót, hogy engem meg akar öletni, azzal az engedélyvel, hogy
engemet még azután többször láthasson, velem beszélhessen; hisz
azt csak képzelheté, hogy egy szerető hölgy figyelmeztetni fogja
kedvesét a veszélyre, melly feje fölött függ, s azon lesz, hogy őt
megszöktesse onnan, a hol fenyegetik.

— Pedig te előtted Telli nem árulá el e titkót, ugye bár? —
Egészen más dolgokrul beszéltek. Dicsőségrül, sztambuli utról,
kitüntetésekrül, aztán boldog szerelemről, vidám családi körrül, a
mikben a keresztyének annyi költészetet találnak? Telli mosoly-
gott, Telli szemei ragyogtak, Telli boldog volt; tehette volna-e
ezt, ha az igaz volna, hogy Abdi basa két nap mulva le akarja
Petneházyt fejeztetni? Tudna-e illy képtelenséget összerimezni
valaki? ugye bár?

— Ugy van? Ezt magyarázd meg.

— Szerelmes fiam: a süketnek éles szemeket adott az ég,
hogy lássa, a mit meghallani nem bír; a vaknak finom hallást,
hogy pótolja szemének halálát; de te vak is vagy, süket is vagy;
neked érezned kell; ütést kell érezned, kemény ütést, hogy ma-
gadhöz térj. Legyen meg az is. Jöjj el ma este, mikor a muezzim
másodszor kiált a minarében, a győzelem térére, hol a csigaszökő
kut van; ottan találsz a kut fala mellé elrejtve, egy gyaloghintót
hordárok nélkül. Ott várj addig, még én is megérkezem; a többit
majd megmondom akkor, vagy talán nem is mondom, de meglátod
magad.

Petneházy nem felelt, de arcából láthatá Ihánzáde, hogy az
ajánlatot nincs kedve elfogadni.

— Te csak a muezzim harmadik kiáltása után vagy a vadask-
kert kioszkjába rendelve, addig visszatérhetsz.

Petneházy meg volt lepetve:

— Honnan tudod ezt?

— Az idők kiszámítása, egyszerű összeadás és kivonás.

— Homályosan beszélsz.

— Annak, a ki nem gondolkozik föltötte homályos az; majd
világosabban fogsz érteni, ha látsz. Nem akarod megtudni e kér-
dés magyarázatát: „minden éjjel?“

Petneházy fogva volt e szóval. Ihánzáde tudta, hogy a féltés
foga erősebben megragadja a férfit, mint az oroszlané.

— Jól van. El fogok menni.

— Addig is két dologra kérlek: egyik az, hogy ne menj haza,
egész nap ne légy szállásodon. Mikor az embert a veszély keresi,
jó neki nem lenni otthon: az ugy is addig keres, míg rád talál.

— Kedvedért ráállok.

— Másodszor arra kérlek, hogy meg ne kísérsd a várnak
bármelnyik kapuján való kimenetelt, mert azt elhíheted nekem,
hogy a parancs már ki van adva, bármerre akarnál eltávozni, rögt-
tön elfogjanak.

Petneházy vállat vonított, mint a ki ezt sem hiszi.

— Én kisegitelek e kelepczéből, a miben lánczczal és selyem-
hálóval vagy megfogva; de senkivel ne közöld titkodat. Hogy
meggyőzzelek a veszély jelenlétéről, egyre figyelmeztetek. A mig
hozzám jöttél, hátad mögött egy édes-piláf áruló török jött min-
denütt, fennhangon kiabálva: „vegyetek piláfot, édes piláfot!“ erre
te eddig nem figyeltél; majd vigyázz reá, most itt áll az ajtóm előtt
s a mint kimégy, ismét utánad fog menni, fejére teszi kosarát, vál-
lára veszi három lábu asztalát s kísér kiabálva mindenütt; a hol
te megállsz, ő is megáll; ha valami házba bemégy, annak az ajtaja
előtt lerakja sátorfáját, s méri a nádmézes rispogácsát a jövőme-
nőknek. Ez a rád vigyázó kém. Egy átöltözött mutefellika, a ki
fejével felelős a tiedről, s ezért mindenütt nyomban követ. Ha pe-
dig egyszer valamelyik kapuhoz közelitenél, akkor ez a mutefel-
lika egyszerre meggyorsítaná lépteit, eléd kerülne, elhagyna ne-
hány lépéssel s az őrház előtt háromszor kiáltva: vegyetek édes
piláfot! ez volna a jel, hogy te vagy az, a kit az őrszemnek le kell
tartóztatni. Ha kimégy, majd tapasztalod, hogy igazat mondtam.
A süteményárus mindenüve kísérni fog. Meg sem intheted érte,
mert hiszen neki az a kenyérkeresete, hogy a várost járja, s arról
nem tehet, ha te is mind ott jársz, a hol ő. De ne is erőszakoskodjál
vele, hanem légy ravasz, mint ellenfeleid. Itt vannak mindenféle
kitömött állatok a régi Mátyás gyűjteményből, a miktől a törökök-
irtóznak; ezek közül egy kis fekete patkányt rejts el mentéd uj-
jába. Mikor le akarod a kémet rázni nyakadról, fordulj oda hozzá s
kérd, hogy engedjen a hátán levő kosárból piláfot választanod;

akkor csusztasd a sütemény közé a kitömött patkányt. Azzal keresz fel valami piacot, a hol török nép van; ott menj be egy kapu alá; a kém a kapu előtt megálland, a nép körülfogja, süteményét venni kezdi, s megtalálja közte a patkányt. Arra mindenki „varázslót, hitetlent“ fog kiáltani, a mutefellikát megrohanják, megverik; te az alatt, míg a kém felvilágosítja, hogy ő ki és mi, a zavarba nyomot veszhetsz s a kitűzött helyre siethetsz, onnan aztán az én gondom odább vinni.

(Folytatás következik.)

Fehérhegységi utiképek.

(A CSALLÓKÖZI UTIKÉPEK IRÓJÁTÓL.)

Első rész.

Pozsonytól Szakolezáig fölfelé.

(Folytatás.)

II.

Stomfa, királyi vára és megyéje a XIII. századb. Várkastélya; urai Pálffyak. Ősök képcsarnoka. Jelmez- és történelmi tanulmányok a képcsarnokban. Hősök nemzedéke a végeken. A nők házi krónikája. Ősanyák regéi. A család nemtője. Az elsúlyedt kincs. Családaink virágzásának egyik fokmérője. Egy rajnai levéltár kincsei. Francia színház és magyar hippodrom. Magyar építészeti izlés. A hazai ipar egykor és most; zsidó tenyészet és kereskedés. Borostyánkővára romjai, története és hajdani kinézése. Egy vár belső szerkezete. A névtelen várrom. Hol a történet hallgat, szól a rege. Monda az óriásleányról. Rézhámorvölgy. Barlangok. Természettudósok és történetbuvárok.

Már néhány lépésnyire Mászttól a vele majdnem összefüggő *Stomfa* mezővárost érjük. Régi telep ez is. Okirataink már 1241-ben, mint királyi várat említik, mellynek külön megyéje (comitatus) volt. — Idővel a Szentgyörgyi grófok birták; ezek kihaltával kis időn át különféle családokat uralt; míg a XVII. század eleje óta a gróf Pálffyak tartós birtokába jutott. Régi királyi várat, melly egy ideig államfogház is volt, Pálffy Pál nádor építtette újra a XVII. században. Hogy korábban tekintélyes ugynevezett vizvár lehetett, vizsánczai és négyszögére alkalmazott erős tornyai maig tanusítják. A hány ellenesség erre járt — pedig hogy sokszor járt, az ország szélén Bécs felé fekvése mutatja — mindannyi megküzdött vele. — Honunk háborus krónikái épen úgy említik már a cseh Ottokár elleni magyar hadakban, mint a török tatár dúlásokban Bethlen, Rákóczy és Tököli felkelésében. Még a legutóbbi negyven nyolczadiki viszontagságokat is megérezte; ámbár ekkor mind a két hadnak már inkább csak megszállásul, mintsem erősségül szolgált, miután már ugyanis rég kivetkőzte volt harczias kinézését, és későbbi urai szépítései által nagyszerű park közepett egyszerű kastélylyá alakult, fényes termeket és kényelmes lakokat előtárva belsejében. (Lásd a képet.)

Ott láthatod egyik teremében a híres Pálffy család ősei képcsarnokát is, kezdve Héderváry Konth Páltól, Istvánnak a pártos kemény vitéznek fiától, kinek vitéz tetteit s erős lelkét, mint a krónika mondja, a nemzet hegedősei századokon át dalaikban zengék. Unokája II. Pál volt az első, ki atyja iránti tiszteletből-e, vagy a Konth névnek, mint lázadók és fölségsértők nevének megbélyegzése miatt, vagy a mi legvalóbbszinű, az akkori népies szokásnál fogva, atyja Pál nevével Pálffynak neveztetett. Így származott a család *Pálffy* neve. De sokáig még a Konth nevet is váltva vagy együtt is használták, valamint a Konth-czimert folyvást viselték; mignem az Erdődy Bakácsokkal házasság által nagyobb gazdaságra és hatalomra emelkedtek ismét; s a Pálffy nevet is vitéz viselői még hiresbbé tévők.

Szemléljük azonban egymás után a hatalmas ősök teljes sorát. Legelől harczias kemény arczellel, erős üstökbe csavarodott, vagy bozontos hosszú hajjal és szakállal, egyszerű összabásu zekékben,

buzogánnyal kézben, vagy pánczélos, sisakos jelmezekben láthatók; majd sajtáságos átmenetben látjuk őket, mint változnak az utóbbi században sima arczu, hajporos, parókás, czopfos udvaroncokká; míg az újabb korban ismét festői szebbnél szebb, drágábbnál drágább régi alaku magyar öltönyök diszítik tagjaikat.

De ez s amaz öltözet alatt köztök egyiránt a hősök s államférfiak szakadatlan sorát találjuk. A vitéz Konthokon tul ott áll a Mohácsnál elvérzett *Pálffy Lőrincz*; *Miklós* a győri hős, korában a régi magyar vitézségnek és lovagiasságnak legfényeseb képviselője, kinek nevét hazánk története méltán csak legnagyobb hősei, a Hunyadyak és Zrinyiek mellett említheti; *István*, a rettenthetlen koronaör; *Pál, Miklós, János*, három nádor majdnem egymás után, kik családjukban közel egy századig megtarták az ország nádori székét. Közülök János a szatmári békekötés által történetünk egy új korszakát létesíté; négy tábornagy mellett végre két püspök: *Tamás* a nyitrai, mint szilárd államférfi, a buzgó *Ferdinánd*, csanádi és egri, mint a szelid tudományok barátja s a nagy-szombati egyetem egyik ujon alkotója tündöklék. Alig is van az országnak czime, hivatala vagy kitüntetése, mellynek diszjelét egy vagy más közülök nem viselné.

Mégis a vitézi pálya volt leginkább sajátuk; de mellyet többnyire államhivatalokkal együtt viseltek, mint ez hazánk közéletében egykor elválaszthatlan volt. Hadi pályájukat azonban nemcsak a hadsereg minden színű és szabásu egyenruhái és fegyvernemei jelelik. — A harczterén elesettek száma a mult század végeig a családnak mintegy két harmadát teszi. Gyakran egész család az atya gyermekeivel, vagy valamennyi testvér a hadmezőn vérzett el. Miklósnak a győri hősnek, például atyja és két testvére elesett, a harmadik török fogságba jutott, és hogy őt, ki összesen huszonhat ütközetben győzött a törökön és tizenhat várat vett be egymás után, hasonló sors nem érte, bizonyára nem rajta mult. — Miklós nádornak ismét mind a négy fia, négy külön csatában esett el; s ő maga is Belgrádnál lábán megsebesítve, teljes életén át béna maradt. Testvére János nádor három fia közül kettő halt el a harczmezőn. S így tovább, mennél

Fehérhegységi utiképek: Stomplai várkastélya.

meszszebb visszamegyünk, annál több. Ugy, hogy a család ezen jellemző hősi erénye nemzetünknek közmondássá lön: „*Cak jó katoná a Pálffy*“ mond Dugonics gyűjteményében egyik közmondásunk.

Sokszor gondolám, hogy talán csak azért is szállták meg hős családaink egykor hazájok széleit, mint a Zrinyiek, Frangepánok, Erdődyek, Keglevicsek a Horvát-, Dalmát- és Török-határt; a Pálffyak Pozsony határait, főlebb a Czoborok a Morva széleket, a Szápolyayak, Thurzók, Csákyak stb. Szepest, Árvát, Liptót stb. hogy annál gyakoribb alkalmuk legyen az ellennel sikra szállani. Nyilván a régi határörgrófi, nálunk báni és vajdai intézmény, mintegy családi hagyományyá lön, s az ivadék vérebe ment át. — De mit használna az ősök borongó dicsősége multján, mit képeiken andalogni, ha hogy a jelen sivar, pusztá, a jövő pedig reménytelen volna, mint annyi előkelő nemzetségünk mai családi állapota, fájdalom, tanusítja. Nem így itt! E nemben a szelleműs férfiak s a fejledező tettvágyó ifjak reményűs nemzedéke virit még, mint e kastély lakói tanusítják.

Saját érdeket kölcsönöznek illy régi családi képcsarnokoknak a nők, az ősanyák arczépei, mellyek máshol, épen a régiebb családi képtárakban csak ritkábban jönnek elő. Ha a férfiak komoly, rideg, hadedzett vonásain megfárad a szem, és kedélyűnk szinte megzsibbadt a folytonos véres had, országos bonyodalmak emlé-

kénél, mellyek mindegyikét itt egy-egy szereplő hőse jelöli; szinte jól esik közbe közbe megnyugodni ezen szende, szemérmes hölgyek házias szigorú erkölcsű nők, méltóságosan nyugodt anyák képein. A Pálffyak képcsarnoka ezek emlékét is dusan föltartotta. Az ország elsőházainak leányait találjuk nejeik közt: Vingarti Geréb, Derssffy, Báthory, Kinizsy, Bánffy, Erdődi, Révay családok hölgyeit; kik közé a XVII. század óta a dús Fuggernöktől kezdve, a külföld első rangú aristokráciájának hercegi és grófi leányai nevei vegyülnek. Kellemdus alakjukat, a régiebbeknél az olly festői magyar öltözékben, fátyolosan, fodros főkötővel, a későbbieknél a feszes spanyol öltönyben, csipkés gallérosan, gyakran első rendű művészek ecsetelék vászonra. Egy kettő, például híres festő hazánkfia, Kupetzky eddig ismeretlen s általunk felfedezett remek-

sokkal halaványabb, kifejezése búsabbá lesz a képtárban függő képén, mellyen ő s nemzeti jelmezben, sűrű fehér gyöngyfűzérrel, a sajátos magyar főkötővel tekint le halvány nemes arcza, nagy életteljes fekete szemei bús kifejezésével. A róla és megjelenéséről szóló számos rege egyike, szolgált gr. Majláth János, az Irisben megjelent, ismeretes beszélyének alaptárgyaul: mint jelent meg a ház mostani szellemdus herceg asszonyának álmában, utalva őt azon helyre, hol a család átkos kincse elsüllyedve létezik. Az ott intézett ásatás által egy régi damask élű tör került elő, ketté törött élén három vércsepphez hasonló rozsdafoltot mutatva. Tovább a márvány szikla sem engedte az ásatást. Ha azonban még a család kincséről is szólni akarnánk, úgy nyilván a házi krónikának a dús Erdődi Bakócz Juditról s a kincses Fugger Máriáról szóló fejeze-

A farkasvadászat déli Oroszországban. — (Lásd a szöveget 451. lapon.)

műve. — Mig azonban a férfiak emlékét és tetteit a történet fönnen hirdeti, a nőkről legfőlebb csak a házi, családi krónika szól, vagy egy-egy hagyomány és rege mindaz, a mi felőlök fönmaradt. Illy kegyeletes vonásokat ősanjáikról a Pálffyak családi emlékei is bőven tudnak. Nevezetes hagyomány a család egyik törzsanyjáról: Derssffy Zsófiáról, hogy a család minden tagjának rendszeren meg szokott jelenni álmában, valahányszor valamely veszély fenyegeti, mintegy előre intve őt. Így látják őt a ház hűtlen szolgálói is éjjelente kísértetni, kiknek fenyegetőzik, őket kísértetesen üldözi s ijeszti ha roszt forralnak uraik ellen. Az egész ház hallja ilyenkor suhogó szellemies körüljárását, majd lármás dobogó lépteit; s nem egyik természetesen megborzadva látni vélte már az ősanja kísérteties, leplezett, homályos szürke alakját.

Illyenkor azután úgy találják, hogy arcza másnap reggel

teit kellene elbeszelnünk. De erre most utunkban rá nem érünk. — A képtár mellett mindjárt a jól rendezett nagy könyvtár áll. Helyesen! hogy az ősök példáján buzdulva, azonnal okuljunk is. A több ezerre menő könyvkészlet nem szenved hiányt a hazai régibb történelmi kútfők s a magyar nemzeti irodalom főbb műveiben sem. E részben újabban is gyarapodik; nem mint legtöbb főuri házaink hasonló könyvtárai, mellyek megfoghatlanul épen a mai élénkebb irodalmi mozgalom korában, rég elérve netovábbjukat, már sem nem mozganak sem nem élnek; mint egy feledett szomorú sirboltban, sűrű porlepel alatt szendereg kastélyuk úgy nevezett könyvtára. Legbeszélőbb tanúsága nyilván annak, hogy már ők is elérték netovábbjukat, s nekik is ütött az óra, mellyen a korcsosodás lefelé vivő útja kezdődik. Nekem egy illy főuri házban a könyvtár mindenkor a család virágzásának érzékeny fokmérője.

A levéltár díszét és becsét ellenben itt a külföldi eredeti régi hártya-okmányok olly érdekes és dús tömege képezi, mely hazánkban páriát nem leli. A sajátági Pálffy családi levéltár az öregebb hercegi és majoratusi ágat illetvén; itt a híres gróf Daunok, a Pálffyak ezen ágába olvadt családi emlékei tartatnak. A collini győzelméről híres gr. Daun tábornagy férfi ivadék nélkül kihalt ágának ősei, már a XII. században Luxenburgi marsalok, és Rajna melléki hatalmas vasalok voltak. S ezen időtől fogva száz meg száz érdekesbnél érdekesebb pergamen-tekercs hirdeti házok hatalmát, gyarapodását, hitbéri viszonyait, családi összeköttetéseiket s a félvilágra szóló tetteiket: mert idővel spanyol grandok, olasz hercegek és magyar indigenák is lőnek. Nincs is családja hazánknak, melynek levéltára nem csak régiségre és gazdagságra — mert ebben jóval maga után hagyja valamennyit — de még jól, épen és szépen, a legkisebb pecsét-részletig föntartott példányai rendezettségére nézve is vele versenyezhetne. Fájdalom, hogy a magyar történetbuvár épen csak külső formai okulást nyerhet belőlük, tárgyuk távol esvén hazánk történetétől. Így is azonban, ha nem csurog legalább csepeg, egy és más mellékes körülményt a Rajna mellékéről is fölvilágosítva hazánkban; de az előbbi nyereség sem csekély a tárgyismerőre nézve; első tekintetre szembeötlők itt a hazai és külföldi okirati különbségek, kezdve a hártya nemétől, egész a betűk és pecsétnyomat s metszet eltérő alakjáig s anyagáig; mely eltérése azután persze nem mindig a kedves mienk előnyére ütnek ki. Hát még tekintve azt, hogy ott már a XIII. század óta majdnem folyvást anya nyelvén szól, amugy száz meg száz számra, a rajnai okirat; míg nálunk ki látott csak XV. századi magyarul szóló hártya-okiratot is! —

A kastély számtalan termei és szobái egyik végén szép kápolna áll, az ó-német iskola festvényei nem egy remek szent képével; mésefől, hogy misem hanyozzék, a tágas, nagy, egykori színház-épület, minőt, mint tudjuk, a mult században egy elegans magyar nagyuri ház sem nélkülözhetett, oltárán természetesen francziául áldozva Thaliának. Oltára azonban itt is rég elpusztult, temploma hippodrommá, vagy egyszerűn magyarul mondva, lovardává változott. Guny-e csupán, vagy hogy erkölcsi lecke is, mi az ilyesekben nem csak rejlik, de ugyancsak világosan szól. Ugyáltszik mind a kettő. Hiában, az idegen divatnövény még nagyuri lakjainkban is, ezen minden idegennek honos tűzhelyén, csak tengéletet élt és soha sem tudott virágzásra kapni. Mint a modoros parókás, czopfos mult századi viseletet levedlettük, nemzeti ruhánk ünnepies viseletéhez visszatérve; ugy az idegen színházak is a természetesebb lovagi gyakorlatoknak engedtek már eddig is helyet. Vagy hogy csak csupán külmáz és divatkór megint ez is: ezek a mindenféle sportok, versenyek, agarászatok, steeplechase-k, vagy hogy is hívják mind őket?

Stomfa nevezetessége tetemes plebániái egyháza is, hármassal hájával és magas tornyával. Az utóbbi kidomborodó kupjaival s erkélyeivel valóságos magyar építészeti izlésben alakított. Hogyan? tehát volna már csakugyan eredeti magyar építészeti izlés is? kérdi talán a kegyes olvasó. Mi ugyan nem tehetünk róla; de így jellemzi legalább egyike a műtörténet mai első tekintélyeinek: *Eitelberger* tanár, hazánkban archaeologiai kirándulása leírásában, alföldi román egyházai ezen sajátágos kuposan kidüörödő erkélyes magas toronytetőit, mint a magyar műépítészet eredeti s okozatos alkotmányát. Mindenesetre találóbban van mondva legalább, mint midőn egykor V — t I — e Budapesti Viszhangban az Ybl által épített kaplonyi egyházat ismertette, a derék művészre érőnek erejével ráfogta, hogy ez által egy eredeti új magyar építészeti izlésnek lőn megalapítója; bizonyára Ybl mester saját maga legnagyobb csudálkozására, ki ilyesméről még csak nem is álmodott, midőn egyszerűn, de valódi virtuositással igyekezett említett művében az ugynevezett középkori átmeneti izlést (transennal styl, t. i. a románból a gótba) utánozni. Hivalkodó ábrándozás nyilván ez is, új, még pedig új magyar építészeti izlésről szólni, midőn még a műtörténet abéczejét sem ismerjük. Eddig valóban, ha csak ezen toronytetőinket vagy a csallóközi kenyérsütő kemenczékét (lásd a mult évi Vas. Ujságban) s talán még magyar falvaink sátoralakú házait nem tartjuk eredetileg kifejtett nemzeti építészeti formáinknak inkább, mintsem művészetünknek, máskép csakugyan nincs mit kereskednünk építészeti izlésünkkel.

De hagyjuk ezt most. Folytassuk utunkat Stomfa élénk főutcáján keresztül, melyet a méhkas előtt zsiabongó méhekhez hasonló, boltjaik előtt tolongó zsidók még élenkebbé tesznek, naponként

egész rajokat bocsátva ki innét a körül fekvő falukba. Előttem az okmány, melynek engedelmével alig kétszáz év előtt, az első hét zsidó itt megtelepedett, s azóta fajuk valódi jákóbi áldásával szaporodva, a népség nem csak tetemes de pénzesebb felét is képezik.

Hagyjuk el azonban rövid időre a poros országutat is. Mindjárt a parkból kies ösvény vezet a kellemes völgybe, s a mindinkább magasodó vadon hegység közé. Hajdan ezer elrejtett völgyek, valamint Stomfa is, igen élénk iparállomások voltak. A vidék visszhangzott kallói folytonos morajától, melyeket a sebes esésű hegyi patak forgatott. Mondják, hogy Stomfa sajátlag eredeti német és szláv nevet: Stampfen, Stupava, szinte ezen malmok, gyárak csapóműhelyek kallóitól vette volna. Máskép szólnak az okiratok, melyek már a XIII. században, midőn még a helynek valószínűleg sem gyárjai sem kallói nem voltak, nevet már is magyarosan hangoztatják. Az iparosok ide is ugylátszik a török dulás idejében fészkeltek magukat, mint hazánk felsőbb biztosabb részébe. A völgyben néhány malmon kívül, még nem rég papirosgyár is virágzott, és maig is teng egy rézhámor, meg lőpormalom; az ipar többi ágai azonban nagyobbára megszűntek, helyébe a zsidók bizonytalanabb kereskedése lépett.

(Folytatás következik.)

A drágakövek mint jelképek.

A régiek a drágaköveknek titkos erőket és sajátságokat tulajdonítottak. Az ó-testamentomi írónál a csillagokat jelzették azok, s illyen értelemben fordulnak elő Ezékiel-, Dániel- és Mózsésnél az ő képes beszedeikben. Theofrastus Paracelsus a 16-ik században különös gyógyerőket vélt azokban fölfedezhetni.

A *gyémánt* az erőnek, állandóságnak, ártatlanságnak és más erényeknek volt jelképe; azt hitték, hogy használ az a méreg, dögvész, ijedelem, álmatlanság ellen; lecsendesíti a haragot, s megtartja a szeretetet a házaspárok közt. Azon gyémánt, melyet a zsidók főpapja az év 3 ünnepén hordott, midőn a szentélyből kijött, biztos profétája volt a jövőnek: ha hófehér színt öltött magára, szerencsét jósolt, ha vérvörös színnel tündöklött, had fenyegetett, ha fekete színű volt, általános gyásztól lehet tartani. Az arabok azt hiszik, hogy ha az újszülöttre gyémántot helyeznek, az a nyavalyatörést nem kapja meg, s hogy ha magán hordja az ember, a gyomor- és bélfájást meggyógyítja; ellenben ha lenyeli, azonnal meg kell halnia. Még a 16-ik században is azt képzelték, hogy egyik gyémánt a másiktól származik, s különösen a luxenburgi hercegné varázsgyémántjáról hitték, hogy az koronkint ujakat nemz.

A *rubin* a régiek szerint szinte szerencsét jelentett; száműzte a szomorúságot, elfojtotta a bujaságot és rossz gondolatokat; rossz jel volt, ha színét megváltoztatta, de ha ismét fölvette azt, eltűnt a szerencsétlenség. Ovid szerint a nap laka rubinból áll, s földét smaragd alkotja. A *keleti gránát* vagy *kárbunkulus* is hasonló tulajdonokkal bírt, mint a rubin. Ellenállott a tűznek, meggyógyította a csipásságot, elűzte a rossz álmot és éjjeli jeleneteket, s a megromlott légnak ellenszere volt. — A keleti mesékben gyakran van szó róla.

A *jácintkövet* nyakba függesztették, hogy a dögvésztől menten maradjanak. Erősítette a szívet, védett a villámtól, szaporította a gazdagságot, észt és tiszteletet, ha azt magánál hordta az ember. Epifánus a szalamandrával hasonlítja azt egybe, amennyiben egyik sem ég meg a tűzben, és azért mind kettő az igazi hitnek jelképe, mely az indulatokon diadalmaskodik, s azokat végtére egészen eloltja. Minthogy állítólag elveszti színét és megfejeedik a tűzben, azért a hit győzelmének tekintethetik. Általában azt mondja Solinus, hogy színét a gözkör befolyásaihoz képest változtatja, amennyiben fénylik, ha derült az ég, meghomályosodik, ha be van borulva. Psellus pedig azt állítja, hogy ha a jácintkövet eczetben beveszi az ember, attól — köhögés, komorkór és sérv meggyógyul. Az arabok jó hatásának tartják, ha azt az ember magával hordja, mert ilyenkor azt eszközli, hogy az embernek minden kívánata szerint foly; ha nyelve alá teszi az ember eloltja a szomjat, s a mi legkülönösebb vízbefultaknak ujján még sóha nem láttak jácintkövet.

Az *ametiszt* a római nőknek legkedveltebb drágaköve volt, később nagyon alászállott becsben. Görögös neve szerint annyit tesz, mint ittaságot gátló, miért is azt hitték, hogy a belőle metszett poharakból büntetlenül lehet inni, mert ugy az ember meg nem részegekedhetik. Egyébként ez is elhárította a rossz gondolatokat,

lélekjelenlétet kölcsönözött, s birtokosa részére megszerezte a nagyok kegyét.

A *zafirral* nagy lármát csináltak a régiek. A görögöknél Zeusznek (Jupiternek) volt az szentelve, s az egyiptomi főpap mellére függeszté azt, mint a igazság képét. Jupiter papjai köntösükön hordták a zafirt, melly az ég színét jelentette, hol Jupiter volt az ur. A középkorban azt hitték, hogy zafir által ajtókat nyithatnak föl, s lánczokat törhetnek szét; a varázslók ördögüzésekre használták. De orvosi erőt is tulajdonítottak annak. Névszerint azt vélték, hogy a hőséget enyhíti, az izzadatot visszatartja, a szemeket tisztítja, a hebegést megjavítja, és ha tejbe szétdörzsölik, a sebeket begyógyítja. Mindezek azonban csak akkor történhetnek, ha szűz az, ki a zafirt hordja.

A *jászpis* is csak a szüzesség védpaizsa mellett használ; hanem ekkor aztán meggyógyítja a lázat, vízkórságot, a szülést elősegíti, s a rémalakokat elűzi. Az arabok nyak- és gyomorbetegségeket orvosolnak vele.

Még erősebben hat az *agát*, melly által a skorpió szurását meggyógyíthatni, s a nők szeretetét megnyerhetni. Ha a férfi megbetegszik, meggyógyul általa, s a rablólktól sohasem támadtatik meg, bármennyi kincset vinne magával.

Gyakran fölcseréltetik az agát a *kárneollal*, melly utóbbit a régiek nem is ismerték, s elsőben Marbodnál fordul elő, ki azt vér-folyás és nőbetegségek ellen ajánlja. Ezenkívül, még az arabok fogfájás és harag ellen is jónak mondják; miért is gyakorta láthatni pecsétnyomóikon.

A *gránátról* a keletiek sokat tudnak beszélni. Szerintök ha valaki azon át a napba néz, elrontja szemét, s ha a nőstényállat rátekint, párosodási ösztöntől lepetik meg; gyűrűbe foglalva elhárítja a rossz álmot. Porrá törve és kis mennyiségben bevéve, a vízkórost víztől megszabadítja.

A *topázzsról* a régieknél azt találjuk, hogy az dühödés, vízkórság ellen jó, s hogy a haragos tengert lecsendesíti; de a keletiek csak szemgyengeségeknél tulajdonítanak annak gyógyerőt.

Az *ónikszszal* a régiek az éjjeli rémeket üzték el, fogfájást orvosoltak, de azt is mondják, hogy az kis gyermekeknél nyál-folyást okozott, s azt, ki magánál hordta, veszekedővé és patvarkodóvá tette. Az arabok sohasem hordtak ónikszot, s *gieza* (szomor) mellék nevet adtak neki, mivel azt hitték, hogy komorkört okoz, s hogy birtokosa, midőn alszik, setét kepektől üldöztetik. Más oldalról vérköpés ellen tartották jónak, s azt állították, hogy terheseknél a lebetegedést különösen elősegéli.

A *smaragd*, a régi görögök hiedelme szerint, vízben bevéve elállította a vér-folyást, s flastrommá csinálva, a bélpoklosságot gyógyította meg. Ezt is használták a varázslók, mert birtokosával különös szónoki tehetséget közlött. Ha nyakában hordta a beteg, elűzte a harmadnapos lázt, s a nehézkört meggyógyította, és magától összetört, ha azt tenni képes nem volt. Szülőknél a czombra kötve elősegéli a szülést, s porúl bevéve jó a hasmenés és mérges állatok harapása ellen. Sőt az arab Teifascite azt mondja, miképen saját szemével győződött meg arról, hogy ha a vipera soká nézett a smaragdra, ennek szeméi maguktól szét pattantak, miért is a bűvészek kigyók fogására használták azt.

Marbod a *krizoprás* tulajdonai felől nem tudott tisztába jöni, mindazáltal azt hiszi, hogy erősíti szemét annak, ki magánál hordja, s kedélyét vidámmá teszi.

A *berill* jó májbajok ellen, elűzi a bőfögést, csuklást, házaspároknál a kölcsönös hajlandóságot biztosítja.

Az *opárról* azt hitték, hogy az a szívet erősíti, a mérget és dögvészes gőzöket elhárítja, de még fontosabbnak tartják a keletiek az opál azon változatát, melly *macskaszemnek* mondatik. Ki ezt magával hordja, védve van a rossz emberek ellen, birtokosának vagyona sohasem fogyatkozik meg, s nem éri szomorú sors vagy kellemetlenség. Ha az ilyen csatába megy és pártja meggyőzetnek, nem szükséges szaladnia, hanem csak a holtak közé vetnie magát, s mindenki előtt az ő törzséhez tartozónak fog tetszeni.

A *heliotrópot* tiszteletben tartották a régiek, jóslói tehetséget, hosszú életet és jó hirt várván tőle. Szerintök, ki a heliotrópot magánál hordta, nem lehetett megcsalni, sőt bizonyos varázsigék elmondása után magát láthatlanná is tudta tenni annak birtoklója.

A varázslatban azonban legerősebb elem volt a *mágnes*. Azt hitték felőle, hogy a házastársaknak, ha egymástól elidegenedtek, régi vonzalmukat visszaadja. Ha a férj neje hűsége felől meg akart győ-

zödni, ennek feje alá kellett a mágnest tenni, s álmában, ha tisztá volt, férjét azonnal megölelte, ellenkező esetben kiesett az ágyból, s a mágnes büdös szagot bocsátott magából, mint jelét a hűtlenségnek. A keletiek ellenben olly erőt róttak fel a mágnesnek, miszerint az porrá törve és tejben vagy meleg vízben bevéve, hányás által minden mérges állományt eltávolít, melly mérges fegyverrel vágás vagy szurás következtében jutott a testbe.

Kevésbé ismeretes köveknek is tulajdonítottak a régiek titkos erőket, péld. a *saskőnek* (csörgőkőnek), melly nem egyéb, mint *agyagos raskó*. Kinek ilyen kőve volt, az mindig józanan maradt, használt szüléseknél s mérgezések ellen. Ha valaki gyanuba jött, hogy mást meg akar mérgezni, azt csak ebédre kellett hivatni, s a saskövet valamely étel alá helyezni; — ha a meghívottnak csakugyan rossz szándoka volt, minden kínálás daczára sem volt az képes enni, mindaddig, míg a kő el nem távolítottott.

Míg a régiek a *gyöngyről* mondani semmit nem tudtak, az arabok szerint elvonja az a nedvességet a szemekből, a vért meghigítja, a szivdobogást megszünteti, és ha annak oszladékával az ember magát megkeni, a bélpoklosság elháríttatik.

A régi egyiptomiaknál az *állatövel* következő drágakövek képviselték: a kost az ametiszt, a bikát a jáczintkő, az ikreket a krizopráz, a rákot a topáz, az oroszánt a berill, a szüzet a krizolit, a mérleget a karneol, a skorpiót a szárdóniksz, a nyilast a smaragd, a bakot a kálcedon, a vízöntőt a zafir, a halakat a jászpis.

Dr. S. J.

A farkasvadászat Déli-Oroszországban.

Oroszországban, kivált pedig Déli-Oroszországban, a farkas igen otthonos, nagy számban tanyázik a pusztákon. Az oroszok kedves mulatsága elszedni vagyis ellopni apró kölykeit, s ha van épen szoptatós eb a háznál az alá tenni, melly fölneveli azokat. Az anyafarkas ilyenkor mindig a ház körül ólalkodik s éjelenként rémségesen vonít, mignem a házi ebeknek vagy valamely puskásnak áldozatul nem esik.

A farkasvadászat itt nem jár annyi körülményességgel, mint Európa többi részében; nyáron kézzel fogják azt itt; azért a vadászatra nem is visznek puskát.

Déli-Oroszország pusztáin lakó földesurak következőn vadásznak.

Midőn valamely farkast vagy farkasokat el akarnak ejteni, kiküldenek két, három, vagy több lovas szolgát is fölkatatni, hogy mellyik farkasnak merre van a lyuka. Ha ez megvan, akkor másnap reggel három órakor fölkel a vadászcsereg, lóra ül s fegyvere, mit mindegyik magával visz, egy lovagostor, készitetlen borból, még kutyára sincs szükségük.

A kik tegnap a farkasok buvhelyét fölkatatták, most vagy ötven lépéssel elől járnak; egyiknek néhány hurok-féle kötél van nyergébe akasztva. Az egész társaság vágatva halad előre, miután a pusztai lovak csak vágatva vagy lépést tudnak menni, csak hosszú iskolázás után lehetvén őket az ügetésre szoktatni. Midőn az elől menők valamely farkasrejtékhez közel jutnak, egyikük hátra fordul a nyeregben s kezét magasán feltartja, jelöl, hogy most már nagyobb elővigyázattal kell haladniok. A hátul menők szivarait, pipáikat kioltják s igyekeznek a beszédétől visszatartani magukat.

Midőn már a farkas rejtékének egészen közelébe érnek, az előlovagló ismét hátra fordul s kezével élénken hadanáz, mire a vadászcsapat megáll. Az elő lovagló azonban tovább haladnak fölverni a farkast, melly közönségesen magas gazzal, vagy alacsony bokrokkal benőtt szakadékok vagy lapályokba szokta ásní lyukát. Nemsokára föl van verve a farkas nyughelyéből s hangzik az *előre! előre!* kiáltás. Az üldöző szolgák igyekeznek a farkast a vadász csapat felé terelni, melly most egyenesen a farkas felé vágat, mellyet ha 3—400 lépésre megközelített, haladását mérsékli, nehogy a farkashoz érjen, mielőtt az teljesen kifáradna s így a siker kétségessé váljék.

A farkason ilyenkor már látszik is, hogy el van fáradva; rövid ugrásokkal vágat előre, fejét lehajtja, farkát behuzza, majd jobbra majd balra kanyarodik, de mindenütt üldözőkre talál. Néha egy darabig üget, hogy pihentesse magát, aztán ismét vágatni kezd. E közben haladása mindinkább lassodik; a vadászcsereg mind közelebb ér nyomába s az üldöző szolgák is mindegyre szűkebb kört képeznek körüle. Egyik szolgál szorosan mellette lovagol; a farkás erejét összeszedi s kétségbeesett ugrásokkal igyekszik megmenekülni, mi nem sikerülvén, végre szemközt fordul elleneivel.

Nincs fertelmesebb valami, mint ilyenkor a farkas. Habtól csepegő szájából lábnnyira kilóg nyelve, nyári szőrének fejrésárga fürtjei borostaként állnak fölmeredve; s valami kiállhatlan büz terjed el a körülégben.

Ekkor a szolgák legbátrabbika leszáll lováról, nemez-kalapját balkezére huzza s ezt előtartva a farkashoz közeledik. Hiven követi lova első lábával előre vagdalózva, s fogait a farkasra vicsorogtatva, mintha ő is meg akarná fogni. A farkason lehetett látni, hogy a kimerüléssel bátorsága is fogy s a gyávaságnak kezd helyet adni. E jelenetet tünteti fel rajzunk.

Végre a szolgál annyira közeledik a farkashoz, hogy kalappal védett öklét ennek nyitott szájába lökheti, melly összekapja ugyan állkapcsait, de nincs annyi ereje, hogy erősen harapjon. Ugyan e pillanatban a szolgál másk kezével a farkast tarkóján ragadja s így a földhöz nyomja. Ekkor a má-

sik szolgál a nyergén függő hurok-kötelekkel előlép s beköti a farkas száját, összeköti négy lábát s ott hever a fogoly üldözői lábai előtt.

A puszták derekabb vadászai nem tartják hős tetteknek, a farkast azonnal megölni; sőt még meg is büntetik azon szolgát, ki heve által illy tette engedni ragadtatni magát. Ez okból nem is szabad a farkashajtáson soha senkinek fegyvert hordozni magával. Ha az ur a farkassal nem akar tovább vesződni, agyonvereti a lovagostorokkal; de többnyire haza viszik, mi közben az állatot a szolgák egyike a nyeregbe maga elé teszi.

A farkast otthon egy pajtában szokták szabadon éreszteni, ételt adnak elé; de az érzi, hogy a siralomházban van, s nem eszik, vagy csak felette keveset. Harmad napra üt órája. A nézők a pajta gerendáin foglalnak helyet, a farkas egy szögletbe huzza magát, s dühösen tekintget maga körül s a nézőkre. Egyszer csak megnyílik a szűk ajtó, a szolgák egyike egy nagy komondort dob a pajtába s maga hirtelen eltávozva, az ajtót bezárja maga után.

A kutya megpillantva a farkast, megtámadó állásba helyezi magát s farkát magasán csóválva s morogva közeledik a farkashoz. A farkas a földre lapul, csak nyitott száju fejét tartva föl, mintha a kutyát egy ugrással akarná megrohanni; de az eb már próbált vitéz, nem egyszer nézett a farkas szemé közé, egy hirtelen ugrással a farkas hátán terem, ezt nyakszirténél irgalmatlanul megharapja, mire az élettelenül nyujtózik ki. Az eb még néhányszor körülszagolja a hullát, mintha várná, hogy még föléled, s csak miután meggyőződött, hogy vége van, távozik el onnét. Néha azonban a farkas megvív az ebbel, de végre mindig legyőzetik; mert ha egy nem bír vele, két, sőt több ebet is ráeresztenek.

Ez egy nyári farkashajtás. Télen azonban veszedelmes a lovaglás, mivel a hó eltakarja a földet, és mert a farkasok is nagy csoportokban járnak; azért ilyenkor többnyire szánról és puskával vadásznak.

Illyenkor három lovat fognak egy szánba; a vadász hátul visszafelé ül, hogy szemközt léhesse a szán után jövő farkasokat, mellyek csalogatására a szán után hosszú kötélen valamely döglött állat uszik.

A farkasok megorrolva a dögöt, elsőb messziről, de lassankint mind közelebről követik azt, míg végre olly közelre szemtelenkednek, hogy könnyen le lehet egyenkint löni őket. Az ügyes vadász illy módon egész csapatot kiürthet fél nap alatt; mert ha egy elesik, e miatt a többi csak addig marad hátra, míg annak hulláját összetépi s fölfalja. A vadásznak csak arra kell ügyelni, hogy nőstény farkast ne ejtsen el, mellyet könnyű arról föl ismernie, hogy körüle hat hét kan forgolódik szüntelen, mint központ körül. Ha nőstényt talál agyonlöni, akkor csak hajtasson ám a kocsissal, mert az egész farkasereg dühbe jó, s többé nem a dögöt, hanem a vadászt igyekeznek utólrni. — A tatárok sassal vadásznak a farkast, a sas, annak nyakára száll, s ott jól megkapaszkodva, szeméit vájja ki. E célra a sast úgy tanítják be, hogy eledelét mindig egy kitömött farkas fejére teszik, honnét azt le kell csipdesnie.

A farkas nyáron, midőn elég eledelt talál, sokkal gyávább, mert magánosan jár; télen azonban, mikor ritkábban talál tápot, falkásan jár, néha ezer, két ezer, sőt több is együtt. Az Isten irgalmazzon aztán annak az embernek, állatnak, mellyre illy éhes csapat rárohan. A falvakat, pusztai tanyákat éjjel körülveszik, s iszontató üvöltözéssel rettegtetik a lakosságot. Gyakran egész az ólakig benyomulnak s a védelem dacára egész istállókat, juhaklokat kirabolnak, kiürítenek. Az eb ilyenkor csak ugatni mer, de rájuk támadást tenni nem bátorkodik.

Nemcsak állat, de sok ember is áldozatul esik éven át a farkasoknak; azért ezek irtását minden vadász mintegy kötelességének tartja.

A mandan indiánok Északamerikában.

Amerika felfedezése egy egészen ismeretlen embertörzs ismeretére adott alkalmat, melly a régi világban lakóktól sokban különbözött. E törzs Észak-amerika számtalan népcsoportjai közül különösen kitűnik. Testalkat-, szokások-, életmód-, nyelv-, műveltség- és történetre nézve mind kiválik a többi közül. Ez északamerikai fajt még ma is *vörösbőrű*-nek nevezik, mivel testbőrének színe ollyan, mint a vörös réz.

Sokat fejtegették a tudósok, hogy e törzs honnét veheti eredetét: egy különös ember-pártól származott-e, avagy szintén Ádám-Éva maradékai közül szakadt ide valahogy, és az égaljnak volt rá olly nagy átváltoztató befolyása? E tudósok több évet töltöttek e nép földén, ennek nyelvét, szokásait stb. eltanulták és följegyezték. Ideje is volt már, mert e faj közel áll kivészéséhez. Az előrenyomuló európai civilizáció elől mindinkább kisebb térre szorítkozik, s pár tized mulva talán csak könyvekben lehet már róla olvasni.

Eredete még most sincs felvilágosítva. E vörösbőrűek közt legvitézesebbek, legszabadabbak, legelromlatlanabbak és legértelmesebbek a *mandan* indiánok, vagyis *mandanok*. Midőn Cattlin fölkereste őket, akkor a Missouri folyó nyugoti ága mellett voltak megtelepülve, St. Louis fölött mintegy 1800 angol mérföldnyire, még csak 2000 lelket számláltak, mellyek két faluban laktak, egy felsőben és egy alsóban. Rajzunk ez utolsót mutatja, melly is a folyó-parton egy földnyelvre épült.

A kunyhók kupalakuak, hasonlítva a méhköpkökhöz, s egymástól olly távolra állnak, hogy köztük járni és lovagolni lehet. Mindegyiknek átmérője alapján 40—60 láb, és egy egész családnak s rokonainak mintegy 20—40 egyéneknek ad szállást.

A mandanok igen sokban különböznek a többi indiánoktól. Kevésbé vérengzők, ritkábban viselnek harcot, de vitézül védik magukat, kivált a körülök lakó kapzsi szomszédok ellen.

Nem is élnek egészen vadászattól, némi földmívelést és baromtenyésztést folytatnak, és falujokat meglehetősen megerősítik.

Dolgosabbak, nemeslelkűebbek s hajlandóbbak a civilizációra, mint a többi indiánok. — Bőrük kissé világosabb, s nem ritkán találni köztük barnahajut és világos szeműt, míg a többi vadak koromfekete szemmel és hajjal bírnak. Ez okból Cattlin úgy vélekedik, hogy ezek nem benszülöttek, hanem nyugatról bevándoroltak, s talán utódai azon welseknek, kik a XIV. század elején Madoc herczeg alatt Amerika ismeretlen partjain kiszálltak és ott maradtak. És valóban a Missisipi, Missouri és Ohio folyó mellett több erődítésekre találunk, mellyek a Walesben s Ir-

landban látható régi sánckokra emlékeztetnek. — Még csónakjaik is különböznek a többi indiánokétól, mert az cseber-, vagy hordóalaku, s hasonlít a welsekéhez. — Cattlin még nyelvükben sokat talált, mi Wales régi lakóira emlékeztet.

A falu szép látványt szolgáltat a szemnek. A kunyhók belsejében csinosság és tisztaság uralkodik, s az idegen ott vendégszeretetre talál. Lófarkkal feldisztatott magas rudak jelelik a főnökök lakát. A faluban nagy élénkség uralkodik. A kunyhók teteje nyughelyül s bőrök s egyéb tárgyak szárogatójával szolgál.

Említettük, hogy e faj igen megfogyott. 1838-ban a himlő legnagyobb részét a sirba vitte, a megmaradtakat pedig a vad rikkarik megtámadták s rabszolgaságba hurcolták. Mah-to-tho-pa, utolsó főnökük, népe veszte felletti fájdalomában fejét egy nagy nyersbőrbe burkolá s halálra éhezteté magát.

TÁRHÁZ.

Irodalom és művészet.

+ Megjelent: *Énekek a XVI. századból*, nagyrészt Tinódi Sebestyéntől: Megjéjté s zongorakisérettel ellátá Mátray Gábor, négy énekszóra alkalmazá részint ő, részint Engeszer Mátyás a pestbudai zenede énektanára. Tartalma következő: „Jeremiás proféta siralmas panasza;“ szöveg és zene ismeretlen szerzőtől. „Dávid király megvívása Góliáttal;“ szöveg és zene Tinóditól. „János király testamentoma;“ szöveg és zene Tinóditól. „Török János vitézsége;“ szöveg és zene Tinóditól. A füzet mellé Orlai-Petrics képe: „Tinódy Nádasy Tamás nádornál“ van mellékelve. Ára 1 ft. 20 kr ujj.

+ (Hegedüs Lajos „Rószakirálynő“) című szindarabját fogja közelebb újra átdolgozni, s a bíráló választmányának benyújtani.

+ (Ismét egy új magyar lap) van keletkezében, mellyet Telegdi könyvtáros Debreczenben fogna kiadni. Ha Debreczent más országban teremtette volna az Isten, hat lapot is egymaga ki bírta tartani, nálunk elég, ha egyet fönntarthat. Hogy vidéki lapjaink szaporodnak, azt lehetne hinni, hogy az olvasó-közönség is szaporodik; azonban a dolog nem így áll; kik valamely új laphoz szegődnek, azok gyakran valamely régiebb laptól pártolnak el. Sajnos, de igaz.

+ (Szekely József) a „Szépirodalmi Közlöny“ volt szerkesztője a „P. Naplóban“ nyilatkozatot bocsátott ki a „Folyó iver“ előfizetőihez. E nyilatkozatban egyebek közt olvassuk: hogy a „Folyó iver“ című vállalat, miután csak 39 előfizetője érkezett, meg nem jelenhetett. Ezen 39 előfizetőnek, az általuk beküldött 5 forint erejéig Ráth Mór könyvkereskedése szabad válasz-

tást enged összes könyvei közül, vagy ha jobban tetszenék, illetékeket készpénzben visszaadja. — Azon régiebb előfizetőket, kik f. é. októberig fogták volna kapni a lapot, Pfeiffer könyvkereskedése kárpótolandja: *Csengery Antal* „Vegyteni képek“ című két kötetes munkájával, mely egyike a legjobb házi könyveknek, s árával, mely 3 ft., koránt sincs belső becsé megfizetve. — Decemberi egészéves előfizetőit szintén Pfeiffer ur fogja kárpótolni a „Vegyteni képeken“ kívül b. *Kemény Zsigmond* kisebb regényeinek három kötetével, minek bolti ára szintén 3 ft. — A „Coningsby“ és „Pickwick-klub“ regények 27 iver most küldetik szét; ezen 27 iverhez jó még mintegy 20–22 iver, mely kinyomatásra vár. E két teljesen egész regényt a december — júliusi féléves előfizetők is megkapják, és így feleslen kárpótolva lesznek a „Szépírdalmi Közlöny“ elmaradt tíz számaért. — A „Hunok harca“ illetőleg szerkesztő aug. 31-ről kapott Dumkertől levelet; így ír: „Mint a megváltást, minden pillanatban úgy várom (Párisból, Jacobitól a metszőtől) ezt a szócskát: *kész.*“ Kéri az illetőket ezt megnyugtatóul venni.

+ (Tóth Kálmán „Egy királyné“) című új drámája, mely Pesten színre nem jöhetett, Nagy-Váradon, Szegeden és Győrött közelebb elő fog adni. Jókai és Tóth Kálmán a múlt héten lerándultak Nagy-Váradra, s ott a pályanyertes mű előadásán jelen voltak.

+ (Szigeti „Vén bakancsos“ Berlinben.) A „Berlin“ című porosz újság e jeles magyar népszínműről többek közt így ír: „Ísmét egy új, jeles népszínmű adatott a Wallner-színpadon, mely azonban, fájdalom, nem német földön termett: „A vén bakancsos és fia a huszár.“ Képek a magyar népeletről, írta Szigeti József; németül átdolgozta Dux A. A mese és cselekvény egyszerű és egészséges, a helyzetek érdekesek és megindítóak, az alakok eredetiek, és bárha a mese egyszerű, közönséges viszonyok közt mozog, mégis képes a néző egész érdekeltségét fölébresztetni. Egyes jelenetek valóban megindító hatással bírnak.“ stb. stb. — Ugyan e tárgyról egy más tudósítás: *Szigeti* népszínműve, „A vén bakancsos és fia a huszár,“ németre átdolgozva, a napokban Berlinben színre került. A „Kreuzzeitung“ így nyilatkozik: „Az előadott népszínműben legjobb Róka M. (Michael Fuchs) öreg bakancsos jellemzése. Egyike ez a leghatásosabb népi-alakoknak, melyek utóbbi időben a színpadra kerültek. Katonai hűség, benső atyaszereget, cseles fufangosság és jó humor olvadnak össze Róka M.-ban, kit Rott ur olly mesterileg személyesített, hogy mindazok hajlamát megnyerte, kik a népszínműben a trágár-bohózkodásnál valami nemesebbet is keresnek. A fiatal huszár is élesen van jellemezve az öreg bakancsos ellenében; némmel vonása egészen a katonai életből van véve.“ A német értelmiség és tudományosság legerősebb központján Berlinben és a nagytekintélyű és igen elterjedt „Kr. Z.“ hasábjain lehetetlen nem örvendünk olly sorokkal találkozni, melyek a magyar névre fényt derítenek ott, hol azt a rossz akarat annyi rágalommal igyekezik elhomályosítani.

+ (Erkel Ferencs) nemzeti színházunk első karnagya és az örökbecsű „Hunyady László“ szerzője, rég emlegetett „Bánkbanjának“ két első felvonását már befejezte. Meglehet, írja a „Hölygfutár,“ hogy egy év múlva színpadra kerül.

+ (Roger dalművész egészsége) párisi tudósítások szerint helyreállt.

+ (Bignio kedvelt baritonistánk) legközelebbi szabadságidejét egy nagyobb műtra használandja Németországban. A hannoverai udv. színházról kedvező föltételek mellett már meghívást is kapott három föllépésre az „Ernani,“ „Alvajáró“ és „Troubadour“ operákban.

+ (Feleki-Munkácsi Flóra) jutalomjátékaul, mely f. hó 19-én lesz, Feuillet Oktáv, „Egy szegény ifjú története“ című darabját választá.

+ (Priell Kornélia), ki Marmaros-Szigeten született, az ott leégett templom és iskola javára színi előadást szándékozik rendezni Debreczenben.

+ (Szathmáry Janka k. a.) a jeles művésznő Szathmáry-L.-né leánya, f. hó 7-én tette első színpadi kísérletét nemzeti színházunkban. A közönség érdeklődéssel várta fölléptét, de bizony az eredmény nem igen felelt meg a várakozásnak. Beszéde úgy, mint játéka nagyon egyhangú, életnélküli, mintha sem kedve, sem hivatása nem volna a művészi pályára. Nagy baj az is, hogy kellemetlen tájkéjtése nagyon észrevehető. Egyébiránt ez első kísérlet után még korán volna föltette pálcát törni. Tanulni és csak tanulni — ez legyen a k. a. jelszava, ha a művészi pályára szánja magát; tanulmányával a különben közönszerű tehetség is gyakran sokra viheti.

+ (Korcsek Leopoldina k. a.) kit múlt tavasszal a nemzeti színházról elbocsátottak (s közben legyen mondva: helyette Hajnal Hermin kisasszonnyal nem nagy ternót csináltak), mint a „P. N.“ írja, elméjében megháborodott. A szerencsétlen hölgy a Rókus-kórházban van, s egy előkelő magyar nő hírszerint hangversenyt akar javára rendezni.

+ (Szigeti Imre), mint halljuk, október vége felé ismét vendégszerepelni fog színpadunkon.

+ (Székes-Fehérvárott Vogl Mari k. a. hangversenyt) rendez f. hó 18-án. A tiszta jövedelem jótékony célra lesz fordítva. E hangversenyben több pesti művész és művésznő vesz részt, u. m. Kaiser-Ernstné, Suck Róza, Kuller Cecil, Füredi, Suck Lipót és Mátyás.

+ (A műegylet) közelebb a következő festvényeket vette meg kisorolás végett: „A rothenburgi Jakabtemplom“ *Petsl* Ferdinándtól Münchenben. „A megsebesült huszár“ *Plachtyól* Pesten. „Az előszoba“ *Geyertől* Augsburgban.

+ (Kasay Lajos, fiatal művész-hazánkfia), ki a „Hölygfutár“ mellett kiadott Vörösmarty és Petőfi arcképei rajzolásával tehetségének olly szép bizonyítványát adta, közelebb Sz.-Fehérvárott meghalálozott. Legyen neki a föld könnyű!

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

— Örömmel adunk helyet a következő becses közlésnek: A V. U. f. hó 1-jén 35-dik szám alatt megjelent a gácsi posztógyár állítólagos hanyatlására vonatkozó cikket alulírt elnökség az innen támasztható tévedések megelőzése tekintetéből oda igazíttatni kéri, hogy az érintett gyár egyedül csak az időközben szerzett új gőz és egyéb gépek felállításának s illetőleg átalakulásának ideje alatt szüntette meg működését, a munkások számát pedig csak a mostani nyomasztó kereskedelmi viszonyokhoz kényszerített alkalmaznia. *A gácsi finom szövet- és posztógyár részvényes társulatának elnöksége.*

△ (A gabonák megdulésának) ellenszerét fedezték föl, írja a „Magyar Gazda“ s ez abból áll, hogy soha sem kell valamely gabonát tisztán vetni, hanem mint a kétszerest, vegyítve, minél főleg arra kell ügyelni, hogy az egyik növény mindig magasabb száru legyen, mint a másik. Az illy vetéseken a szélnek, esőnek nincs annyi hatalma. De ennél jobb ellenszer a föld mélyen munkálása; válasszunk továbbá erős száru növényt s vessük azt el ritkán.

+ (Debreczennek több mint százéves ménését) jövő hó 10-én el fogják árverezni. E ménés 108 darab magyar és spanyol véru lóbol áll.

⊙ (A pest-bécsi borkereskedő-társaság) kibocsátott iverre az aláírások már megütik a megalakuláshoz szükséges 1 millió forintot. Mi reméljük, hogy az aláírások tul fogják haladni a megkívántató tőkét, úgy hogy alább kell azokat szállítani, mely alkalomkor azután a társulatban levő honfiaink kötelessége lesz örködni a felett, hogy minél több részvény maradjon honfi-társaik kezében.

⊙ (Köszöntelep.) A cs. kir. vasutttársaság, oraviczai kőszene számára Pesten nagy áruhelyet nyit.

Mi újság?

— (Nekrológ.) Az enyészet kérlelhetlen szelleme, ismét egy nemesen érező kebelt, egy melegen dobogó szívet fagyasztott meg. Elte delében törte ketté az áldásosan tenyésző törzsököt, kinek lombjai a legjobb családot védtek az élet viharaitól, s kinek árnyaiban számtalanszor esendes család-ünnepet ültek szerető nő s szerető gyermekek. — A *Klobusiczky* család sok érdemdús, sok kitünő embert adott már a hazának, de jobbat nem adott *Klobusiczky Eduardnál*, ki sept. 9-én, rövid, de kínos szenvedés után typhusban kimult. Egy erényekkel örzött fészek volt e család *Monos-Petriben* mellyből a szülők, a fiak, s a lányok ollykor-ollykor csak azért repültek ki, hogy ismerőiknek, barátaiknak, örömeiket szerezzenek, hogy a szenvedőket vigasztalják, az elhagyottakat istápolják. — A köztisztelőben és szeretetben élő nő, báró *Döry Etelka*, ki a legszebb reményekre jogosító fiu pár év előtti halála miatt, most is arcán és szívében hordá a bánatnak fátyolát, illy rövid idő után a legjobb férjet kíséré fia mellé az ősi sírboltba. Vigasztalja e nemesleket, kit ember vigasztalni nem képes, az a jó Isten, kihez mindenkor olly igaz, s olly buzgó áhitattal fordult, könyítse fájdalmait — az egész vidék s annyi tisztelőinek osztozó fájdalma, kik vele együtt könyeznek a kiszívott föltől. — Atya és fia pedig kik egy sírban hamvadnak, nyugodjanak csendesen! — L. G.

+ (Kecskeméthy József) jeles népzeneész hosszabb betegeskedés után f. hó 8-án meghalt.

+ (Új Katona-szobor.) A „Nefelets“ szerint Tomori Anasztáz áldozatkész hazánkfia új Katona-szobor készítését rendelte meg Dunaiszky tehetséges szobrászunknál.

+ (Az aradi színházat) a jövő téli saisonra *Budai* József színigazgató vette ki.

+ (Gr. Zichy Miklós), mint a lapok írják, egy ép s igen érdekes római kőkoporsó birtokában van, mely azonban eddig kutválnak használatott. Ha a gróf ezt megtudja, kétségkívül készséggel átengedendi e régiséget a nemzeti muzeumnak.

+ (A hírlapi irodalomra) valószínűleg jelentékeny befolyás vár Ausztria reorganisatiójában, írja a „K. K.“ Báró Hübner, az új rendőrmiszter 6 exja aug. 23-án egyik titoknoká által a bécsi nagyobb lapok szerkesztőit magához hivatta s kinyilatkoztatta, hogy ajtaja a journalistika képviselői előtt mindig nyitva áll. Midőn a korábbi kormány alatti kedvezőtlen helyzetről felvilágosított, azt felelte a miniszter, hogy e részben fölvilágosítja magát, s a hiányokat elenyészteti; egyszersmind többszörösen kijelenté, hogy a közvélemény közlönyei iránt egész rokonszenvvel viseltetik.

⊙ (Foldrajzi baklövés.) A „P. Lloyd.“ a francia hivatalos „Moniteur“ben egy erős földrajzi bakot fedezett föl. Az említett francia lap 10-ik számában a mi szép testvérszágunk *Erdély* az orosz birodalom rovata alá esett. Miért? mivel Erdélyben és Oroszországban is van „Kronstadt“, pedig a cikkirő az idézett városok: Maros-Vásárhely, Szamosújvár stb. magyar hangzásu neveiről könnyen észreveheti vala tévedését. Azért volna igen czél-szerű az orosz Kronstadtól megkülönböztetés végett az erdélyi Kronstadtot mindig *Brassónak* nevezni.

⊙ (Új csatorna.) A pesti község tanács egy új csatorna építését határozta el, mely a Ferencváros főutcáján huzódik végig. A költség 8079 ftra van számítva.

— (Iskolai értesítés.) A kecskeméti helvet hitvallásu nyilvános főgymnasiumban az 18⁹⁹/₁₀₀-ik tanév október 3-án nyitattik meg. Az előleges beírások sept. 29., 30. és okt. 1-én történnek. Mit is a t. cz. szülőknek tiszteltetlenné juttat tudomására Kecskeméten, sept. 12. 1859. — *Az igazgatóság.*

+ (A kecskeméti helv. hitv. lelkész-képzésében) az iskolai év f. é. okt. 10-én veendi kezdetét; a fölvételi vizsga pedig okt. 8-án fog megtartatni.

+ (*Osztiga-betegség.*) Velenczében osztiga-betegséget vettek észre, mely miatt nem tanácsos osztigát enni, mert belső fájdalmakat okoz.

+ (*Egy jóslatban*), melyet a „M. F.“ szerint egy zárda levéltárban találtak, az állana hogy: „a 40 és 8-ik évben semmi sem sikerül; 50 és 9-ben sem sok lesz; 60-ban mind ájultak vagyunk; de 60 és 1-ben mind mind egyikek leszünk.“

+ (*Klopstock emlékszóbra.*) Hamburgban azon házon, melyben Klopstock mintegy 30 évig lakott, a „Messiás“ írójának emlékszóbrát emeltek. Erre a „Hölgyfutár“ azt jegyzi meg: hogy nálunk is nem rég a nagy Kazinczy lakásából alakítottak — *pálinkaházat!*

+ (*Hátszegoidéken egy földmives*) szántás közben szép aranylánczot talált, mely még a római időkben maradt fenn. A bécsi cs. k. régiségárta tette sajátjává, 1800 ftért. Ez az ember elmondhatta, hogy ott is aratott, a hol nem vetett.

+ (*A „Wiener Theat. Ztg.“ szerkesztője*), ki nem régiben bucsut vett a kapufélfától, mint a bécsi lapok írják, szerencsésen New-Yorkba ért, hol lapot akar szerkeszteni.

+ (*A bor- és husfogyasztási adó*) bérbeadásánál követendő eljárásra nézve a m. pénzügyminiszterium új határozatot bocsátott ki, mely a Velenczei királyságot, Mantua területét, Dalmátiát és a határörvidéket kivéve, minden koronaországra kihat. E szerint a fogyasztási adó haszonbérbeadásának ezentúl mindig nyilvános csődület útján, úgy szóbeli árverés, mint írásbeli ajánlatok begyűjtése által kell történnie. Ha az árverésnél nem ajánlják legalább a kiállítási árt, akkor vagy új árverés hirdetés, vagy tudtul adandó a jelenlevőknek, hogy írásbeli ajánlatok még bizonyos óráig elfogadhatnak.

+ (*Ritka érzékenység.*) Berlin egyik külvárosában nem rég tánczvigalom volt egy magános család kertjében. A társaság egyik tagja, miután holmi szeszkes kortyoktól jó kedve kerekedett, tánczra kért egyet a jelenvolt lányok közül; ez azonban szépen megköszönte a felhívást, s nem tánczolt. E miatt most a visszautasított férfi annyira elkeseredett, hogy legott felkötötte magát nyakkendőjével egy fára. Azonban szerencsétlenségére a hibát csakhamar észrevették, s hirtelen levágták őt a fáról, szerencsésen életre hozták.

+ (*A cipész bosszúja.*) Egy berlini magán társasszínházban két hetyke fiatal ember azzal mulatta magát, hogy az előadásra sértő éleceket csinált, s ezt olly hangosan tették, hogy a társaság már azon gondolkodott: az ajtón lódtitsa-e ki őket, vagy az ablakon? Mikor aztán a felvonásnak vége lett, egy jelenvolt cipésmester intett társainak, hogy csak maradjanak békeségben, majd elvégzi ő a dolgot egymaga. Ezzel rangjához illő komolysággal odalépett az egyik gavallérhoz, s dörgő hangon ráivalt: „Hallja az ur! mikor fizeti meg nekem azt a három tallért, a mivel csizmájáért tartozik?“ A megtámadott fiatal ember természetesen szörnyű zavarba jött, s jónak látta megkérni a cipéset, hogy hallgasson most vele, ne csináljon botrányt annyi szem láttára. „Pénzt, vagy csizmát!“ kiáltott most a cipész még határozottabban. Erre a gavallér, látva, hogy hitelezője csakugyan nem tréfál, komolyan elkezdte zsebeit kutatni, de bizony a követelt összeget sehogyszem birta előteremteni. Most a mester egyet int ujjával, mire a szerencsétlen áldozatot egy pár izmos kéz ragadja meg, s csizmáját a társaság óriási kacajja közt lehúzzák. „Így ni! mond a cipész — s most szerencsés utat kívánok!“ A fiatal ember nem merte megvárni, míg másodszor is szerencsés utat kívánnak neki, félvén, hogy a csizma koptatása fejében még harisnyáját is lehúzzák; távozott tehát *sajtalan léptekkel*, de annál zajosabb hahotáktól kísérve.

+ (*Egy medve mérséklete.*) A heidelbergi vaspályaudvaron, épen midőn a vasut megerkezett, egy erős lökés következtében az odaszállított állatseglet egyik kalitkája fölnyilt, s lakója egy bozontos medve, szabadságot vett magának onnan kísértálni. Első élőlény, mely szemé elé került, egy majom volt, melyet (talán szabadsága feletti örömeben) olly hévvel talált ölelgetni, hogy a szegény majom megfuladt bele, mielőtt segedelmére siethettek volna. Mindenki azt hitte, hogy most minden élő lényt csupa szeretetből rendre fojtotag; de a medve várakozáson felüli mörsekket tanusított, mert szépen megfordult, s méltóságteljesen visszaczammogott kalitkájába. Hanem untig elég volt az az egy csintevése is, mert heves ölelése, melyben a majmot részesíté, gazdájának 50 tallérjába került.

— A *Brassóban* mulató jeles kolozsvári színtársulat folyvást a legélénkebb részvétben tartja a közönséget, s a színházi látogatás elannyira divattá vált, hogy rendszeren már délben az esti előadásra jegyeket kapni nem lehet. Eddigelé Fridrikné, Folinus, Ferenczyna s Baráti a „Mártha, Hunyadi, Borgia, Ilka, Nabuco, Troubadour“ operákban, — Jánosiné, Paulai, Folinusné s *Komáromi*: „Essex, Fenn az ernyő, Huszárcsiny, Bányarém, Dalos Pista, Vén bakancsos s Bánk bán“-ban léptek fel köztetszés között. Megjegyzendő volna, hogy a t. cz. közönség ne igen nyilvánitná kézzel-lábbal magas tetszését, mert a szegény rozzant színház, ha ez így tart, nem soká tart.

— *Verebélyről* september 7-én írják: Alig olvastuk a Vasárnapi Ujság 36-ik számában, folyó évi augusztus 22.—23. Verebély mezővárosában kiütött tűzvészről szóló tudósítást, s már is ujjolag kénytelenítettünk a t. cz. közönséggel tudatni, miképen e borzasztó elem 10 nap mulva, vagyis septemb. 3-kán, délelőtt 10 órakor, a város északi részén kiütvén, 13 szalma fedelű házat, 5 pajtát és 8 melléképületet több gabona-asztagot csak hamar lángba borított; szerencse, hogy korán érkezvén segítség a legveszélyes pontot, tudniillik a postaház előrésztét megmentettük, a mellette levő magtár, cserepes fedelű levén, védelmet nem is igényelt, de valamint az előbbeni tűznél egy közföldmivelő cseréppel fedett háza főoka lehetett a kincstári sóház-épületeinek tűztől megmentésében; úgy ez utóbbinál *Dillesz* cs. kir. postamester

ur cserepes magtárának s a nemesszék házának (jelenleg cs. kir. szolgabírói hivatal) köszönhetjük a tűz tovább terjedésének meggátlását. A leégett házak között 4 volt biztosítva az első magyar általános biztosító-társaságnál. A tűz kitérésének oka mostanáig nincs kipuhatolva; a kár összesen 10,000 pft-ra van becsülve. — *H. Á.*

+ (*Nyelvtani curiosum.*) Egy bécsi német divatlap magyarul is közli mellékleteinek magyarátat. Egyik közelebbi számában így hangzik a magyarátat betűről betűre: „Divadgép 591 dik szám. Első Nő. No I és II Testvagás III Ujja, „a“ nál rantzba téve, és széles szegéssel diszerve. Második Nő, láthatodik az Kepbül. Divadkép 592 dik szám Második Nő. Delia Manlolett No IV Előrésze „b“ „c“ val Hátulrészel No V egyvarva No VI Soss „d“ az „e“ ra téve, a Böjsége „f“ rantzba téve, úgy hogy „g“ „h“ ra kiteljen No VII Fél Gallér „i“ nál huzva és az „k“ hoz kerítve. Divatkép 593 dik szám. Első Nő. Cyrus köpönyek. No I Előrésze, No II Hátulrésze No III Soss. „a“ nál rantzba téve és az „b“ hez varva „c“ „d“ vél és „e“ „f“ egyesülvén. No IV. Ujja „g“ az „f“ ra és „h“ az „i“ ra várva „k“ nál rantzba téve is „l“ az „m“ né varva. No V Alsó No VI Felső Gallér. Az alsó Gallér a rajzolás után behaitva. No VII VIII IX. Legujabb Divadi Testek és Ujjak H. F. Wlach Urnak Divad Gyarából.“

+ (*Állatkínzás büntetése.*) Anconában közelebb valaki egy kecskét elevenen nyuzott meg; hanem iszen meg is bánatták vele embertelenségét, mert hat hónapi fogságra lön ítélve. Ugy kell neki! Ki az állatok ellen kegyetlenkedik, annak elvitázhatlanul rossz szívének kell lenni.

Levelezés.

Nagy-Várad, sept. 12. „Egy királyné.“ Tóth Kálmántól. Jókainé mint vendég.

Első nap a szinkör úgy tömve volt, hogy helyet nem kaphattam, másnap a hideg őszi szél és tornyosuló fellegek daczára is, tele szinkör üdvözölte e jeles „Bank bán“ modoru történeti művet melynek jelenetei minden kérésesség és erőltetés nélkül olly érdekesen folytak le, mint a csendes és tiszta hegyi folyó, mely medrétől a természet tüneményeit egész harmoniában visszatükrözi.

Midőn a figyelmes hallgató illy darabot élvez, eszembe jut, hogy a színművészet célja felé halad, mert a közönséget saját érzelmei által az erkölcsi és műveltségi világ fölé ösztönzi. Etel királyné mint czímszerep, gyönyörű, érdekes és magasztos. E nő nemes szenvedélyü szerelme egész végig küzdelem és titok — hon szerelme pedig nem szavakban, hanem keresztyéni jó tettekben tündöklik; és végre férje iránt — ki vele, távol minden gyanuskodástól — annyi kegyelettel, gyöngédséggel, sőt mondhatni nagy lelküséggel bánik, kötelességének legszebb és követésre legméltóbb példáját tünteti fel. Látni e nőt, miként küzd mind végig szive boldogsága ellen, milly szerényen vallja magát vétkesnek, midőn a természet hatalma által egy pillanatnyi gyöngédségre vezetve eltüri, hogy a bán a neki annyira kedvesen hangzó szerelmi vallomását egy edes csókkal megpecsételje. Ezen gyöngédség mint fenyegető kísértet folytonos rémes lázban tartja, és különösen midőn szép lelkü, saját hibáit elismerő férje öt jóságával, nagy lelküségével elhalmozza, ekkor ezen képzelt megszegése a férj iránti kötelességnek olly fájdalmakat és zavart idéz elé, hogy e nőt csaknem az örültségig vezet, akkor a férjéhez való mély ragaszkodása vele egy pillanatra szerelmét felejtette, a pártos lázadást elárultatja, eszébe sem jutván, hogy férjének győzelme szerelme tárgyát, a szép jellemű bánt, a halálra fogja vezetni. A győzelem megtörténik, a halál a pártosok fejére ki van mondva, most út a megmentés órája. Milly szép jelenet, midőn a királyné az eddig irányában annyira kegyes királytól a megtagadott kegyelmet kicsikarni nem bírván, fölkiált, hogy ha a bánnak meg nem kegyelmez, iszonyu botrányt fog elkövetni, ezen felhevült követelésre, a király szerelemfeltésének pillanatnyi jelét adá, mely azon vallomás által csillapulhatott le, hogy a királyné árulván el a pártosokat, csak hogy férje életét megmenthesse, most a győző férjtől teljes joga van a legyőzött, de hazáját imádó bán részére kegyelmet követelni; ehhez járulván azon titok fölfedezése, hogy Béla öcsese elrejtve még él, és így a magyarok boldogok lesznek, mert Árpád vére ki nem hal — a király bosszú nyugtalansága nagylelkü kegyelmekbe tör ki, és a nő siet szerelmesének életét megmenteni, de azon szilárd határozottsággal, hogy a bánnak messze távozni kell, és öt csak ábrándos képzeletében akarja szeretni. — Milly szép e nőben azon jellemvonás, hogy midőn beteges ferje, halála esetére öt akarja trónra emelni, távol a nagyravágás és hiúság szenvedélyétől — midőn ezen cél által szerelme tárgyát magasra magához emelve, hosszú boldogságnak nézhetett volna eléje, az Árpád vérehez annyira ragaszkodó fejedelem és népének boldogítását saját boldogsága fölé emelvén, önmegtadólag, szive érzelmeit erényes kötelességeiért legyőzte, és mint a hon, szép lelkü mentő anyala, annak boldogsága fölött örködött, illy lelkes nő méltó magyar királynénak. Jókainé elemében volt, művészi öntudattal és ihletséggel fogta föl szerepe jellemét, melyet tanulmányából merítve, mint meggyőződés szülte elveket, honleányi büszkeséggel és örömmel hirdetett, érzelmmel mutatta föl a hajdan dicső magyar nők mintaképét. E szerep egyik emlékoszlopa lehet Jókainénak.

Ezen honfi lelkesedéssel irt darabot színészeink is a szokottnál nagyobb tüzzel, lélekkel, sőt mondhatnám, lelkesedve játszottak, a pathos nem hiányzott, különösen a magyar őskor viszonyait jellemző mondatoknál, melyek a közönségnél is élénk viszhangra találtak. A hon egykori szomorú viszonyait hasonlatokban éles és metsző gunynyal ecsetelt mondatokon kívül, sok szép lélektani eszmékkel találkoztunk, melyeknek egyes fény oldalait csak többszöri hallás után fogja kellőleg méltányolni a közönség. Milly jól áll a szép

jellemü és honfi érzelmü ifju bánnak, ki a nép közszeretetének tárgya, azon mérséklet, midőn a dicsőség és győzelem kíséretében visszatér s a beteg és szenvedélyes királynak, a ki haragjában őt gyávasággal rádolja, szavait érteni nem akarja, s azokat királya iránti hódoló tiszteletének paizsáról a légbe pattantja. Milly szép ez ifjubar azon mérséklet, melylyel bajtársainak sértett büszkeségét és lázadási szándékát ezen szavakkal, „olgy sziv, mely magát hamar sértve érzi, csak nemes lehet; a nemes sziv pedig meg szokott bocsátani“ le akarja csillapítani, és az ő neki felajánlott koronát visszautasítja, ezen tettek rugója az illetők előtt titok, mely a királyné iránti mély szerelemben találja echóját, ő ismerte a királyné erényeit, férjéhez való ragaszkodását, és boldog volt őt csak titokba is imádhadni, e boldogság élvezete háttérbe szorította a pártosság győzelmei által nyerhető babérokot.

II. István lázas idegzetü, korán elgyengült király magyar jellemét olgy jól esett hallani, a hajdan dicső korból, mennyi büszkeséggel emlegeti e király bátorságát és vitéségeit, mennyi érzellemmel kíváná a magyar dicsőségét, mellynek fény csillaga, mint magyar hogy ő lehetne! Midőn a Kievi ostromról szól, mellyet ő maga egyedül akart véghezvinni, mivel harcossai az ország határain kívül őt követni vonakodtak — mennyi hősiesség öntudattal emlegeti kapott sebeit és kifolyt véréit, bánkodva mindig a magyar jövője fölött, mivel annak fényét csak az ő ereiben folyó Árpád vére által remélte föntarthatni. Midőn a pártos kitörést a királyné elárulja, a magyar király nem ijed meg, hanem feledve gyöngeségét és beteg állapotát, új erőre gyulad, kardot ragad és támadni repül, hiszen ő Árpád vére! Midőn győz, a vérrel pecsételt törvényekre bizza az igazságtételt, és fájdalmas szívvél sajnálja a bünösöket, megbánást kíván, hogy kegyelmezési jogát gyakorolhassa, és midőn a büszke elszántság a jólelkü akaratot visszautasítja szeretett nejeinek kérelmére, önmagát megalázza és a halállal daczolókra erőszakolja kegyelmét, megtudván, hogy Béla öccse él, szive annyira fellelkesül, hogy még az idegent is a magyarral egy testvéri csókba akará örökre kibékíteni, mert meg van győződve, hogy csak addig boldog a magyar, mig Árpád vére él. Ezen szép szerepet ohajtanám Egressy G. barátomtól látni.

Bors főispán magán viseli nevét, mert ugyan borsosan beszél a hivatalokba befészkelte idegenek ármányairól; e szerep egy kissé nyers, de a jó színezés, midőn kemény, nyers, de jellemző kitételekre talál, azokat viselete által szelidítheti és egyéni mozdulatai által idealizálhatja, mert ha II. István korában a főispánok illy nyersen beszéltek és illy durván mozogtak! hát a paraszt és vad bojtar miként beszélt és minő mozdulatokat tett?

Az öreg nagy ur személye ugy tünt fel előttem, mint egy régi szobor, melly a király beteges személye, a királyné megtört szerelme és a haza jövő boldogsága felett komolyan örködik.

L.
Levél Németországból. Marburg (Hessen vál. fejedelemség), aug. 24. (Egyetemi ügyek.) Tudva azt, hogy prot. ifjainknál közvágy az utazás, s ismerni a külföldet, belélatni a szellem működése mélyébe, — látni, tapasztalni, észlelni amaz édes gondolattal, hogy kis körünkben majd fölhasználjuk, s mellynek annyiszor voltam tanuja, ismerve ifjaink lelkesültségét, tudvágyát, a sovár szomjat olgy tudományok után, miket körülményeink sulya taníthatni csak részletekben enged, az egyetemek látogatására szegényebb sorsu ifjainkat is buzdítandó, — küldöm e részletes kimutatást.

Mint vérmezőkön az áldozat oltárán is örök emléket szerzett nagyjaink a mohácsi vész után a ref. hitbehozatalakor nagy tökéket raktak le, hogy kamatját a rajtok szerzendő ismeretek által előhozandó szellem-haladásban huzza az utód. — Igy szülemlettek az angol, holland s némely német egyetemek segélypénzei (stipendium). — Mik előbb elég tetemesek voltak, egyesek kézszenyje, mint a hadönkénye (Napoleon) s az alapító okiratok hiánya, megkevesbitve, szállítá e korra. — Igy legközelebb a jénai convictus körülbelöl 30 pft-ra olvadt. Ez egyetemig, Bécs-Drezda-Lipsén át, összevont életmóddal, Prága- és a fennemlített városokban alsóbb rangu vendéglőkbe szállva, s csak a legérdekesbek megnézésére szorítkozva, 50—60 pft. elég. Egy évi Jénában maradásra pedig ott mulatásomkori fölszámítás nyomán 350 pftot elégnek tartok. Hittan s bölcsészeti tanárai közül Hase, Schwarz, Kun, Fischer s mások neve, s a tanulók nagy száma mutatja a három fejedelem által gazdagított egyetem virágzását. — Bölcsészeti, hittan, nyelvészeti tekintetéből ez egyetem ifjainknak különösen ajánlandó.

Az első két tudományban hasonlag jeles egyéneket bir Halle (Jénától vasuton s postavonaton 4 óra táv.). Az itteni egyetem jelenben 65—140 pftig az ifjak számáraoh mért kegyepénzben részesíteti magyar ifjainkat. — A papfiak ezenkívül, ha szegénységi vagy árvasági bizonyítványt mutatnak fel, még vonnak egy kis segélyt. — Régebben, ki ifjaink közül az árva-házban naponkint két órát adott, valamint a correpetensnek ajánlközök, szabad asztalt, szállást kaptak; mi azonban idők óta nem vétetvén igénybe, elveszettnek látszik, valamint a gymnasiumban mindennel ellátás is. Az ifju váltott jegy után kap ebédet 4 ezüstgarasért (12 pkr.), reggelit 1 és fél garasért (4 és fél pkr.), mig az esteli 3—5 garas (9—15 pkr.) közt váltakozik; szállást 10—12 tallér (15—18 pft.) díjért bérelnek fél évre. — A segélypénz elnyerésében előnyvel bírnak az ágost. hitü ifjak.

Különösen vegyészetet hallgatni akaróknak a kisebb egyetemek közt Marburgot ajánlom. Ide Kolbe, Zwenger, Bromeis, Dunker és mások neve az e tudományt hallgatókat főleg ez évben tömegesen csödité. Természettan tanárai közt Gerling, Wenderoth, Herold szeroztek hirt. A hittan tanárai közül híres a szoros orthodox lutherán Vilmár (a jelenben legjobb „német irodalom-történet“ szerzője). Heppé, Scheffer, Ranke s (főleg az egyház-történelemben) Henke. — Legerősebb a bölcsészeti osztály, mellynek csillaga a Hegel irányu Zeller, Németország legnagyobb bölcsészei egyike, kit csak

balsorsa köt e kis egyetemhez. Waicz-nak nevelés- és lélektana korán vivott ki tekintélyt. Weissenborn, Ise-Cázar terméit szivesen látogatja az ifjuság. — Leggyengébb a nyelvészeti osztály — a híres Gildemeister — Bonnba ígérkezett, s így e szak alig birand egy hivatott egyéat. — A tanárok száma 50, hajdan egy párral kevesebb volt, de kort alkotó egyénekét birt, még sirba nem szálltak a pártfogó fejedelmek. — Segélypénz jelenben 80 tallérta olvadt, mibez elmentükör 12 tallér uti-költség járul. Mindkettőt, elveszven a tán valaha létezhetett alapító-levél, Erssébet magyar herczegnő, a tartomány egykori urnője, védasszonya iránti kegyeletből, kegy gyanánt mondja adni a magas miniszterium. — Ez kizárólag a maros-vásárhelyi iskolaküldöttje számára van alapítva; de ha kebléből senki nem lenne, a maros-vásárhelyi tanári kariug szeretete e segélypénzre más tanodától hozzájárult alkalmas ifjunak is megküldendi a fölvevésre szükséges ajánló-levelet. Ez egyetem előnye a szépen beszélt nyelv, — az ifjak előtt készséggel nyitvatnak föl a társas termék aintai, hol a családi és társasélet szebb oldalait megismerheti. A fennemlített 80 talléron felül 120—150 pft. egy évre elég. Kijövetelre a fennjelölt uton 70—80 pft. A tanárok a magyar ifjakat különös megkülönböztetésben részesítetik. Terjedelmes könyvtár, jól rendezett nagy fűvészkert áll nyitva a tanulás-vágy előtt.

Igen szép (tán legnagyobb) segélypénz a szirmai alapítvány Greifswaldban (a Keleti tenger partján). Elnyerésére az alapító gróf utódjának ajánlata kívántatik. — E kegyepénzt kezelő gróf-család a közhaladásnak tenne hasznót, ha a jelentőségét vesztett egyetemről a német egyetemek legelsőjébe Berlinbe tenne át e szép segélypénzt, olgy kötpontok alatt, hogy élvezhetése elé századok múltán se tudna akadályt gördíteni a kezelő-bizottmány. — Itt XII. Károly magyarhoni utazása emlékére 4 magyar ifju számára étel-szállás- és zsebpénzt alapított, melly fölelevenítésre vár. — Az egyetem rectori, vagy ephorusi hivatalához küldendő a folyamodó kérelem.

A wittenbergi segélypénzek a Halleiba olvasztattak. A holland stipendiumok közül legnagyobb az utrecht, 650 pft. Mellyre szegénységi kimutatást érettségi vizsga, vagy papszigorlati bizonyítvány mellé latin, francia, vagy holland nyelven irt folyamodványt (német nyelven fogalmazott kérvény-tiszta tagadó-válasz) csatolva, H. E. Vinke, vagy Baumann tanár uraknak kell elküldeni. — Azonban ez állomás mindig ugy elfoglalva van, hogy legtöbbször csak utánkövetkezés ígértetik.

Heidelberg-ben egy, Bremában valahány magyar ifju szállás-étellel láttatik el.

Göttingában ebédet fizetnek, mellyből mértékletes ifjunak a vacsora is kitelik.

Gröninga és Harderwyk holland egyetemek alumneumában koszt, szállást s kérvény után uti-költséget is nyernek a magyar papjelöltek. — E kettő idők óta nem használtatva, fölelevenítésre vár, — valamint, mit régóta nem látogattak, melly ott fekszik Gröninga közelében Francker vagy Francker is, egyetemjéit csak másodrangnak gondolom, de annál nagyobb segélypénze, melly szállásdíjon kívül naponkint 20 pkról áll, s uti-költsége a szegénységet bizonyítottanak, — jövet-, menetre kifizettetik. — Ifjainknak ajánlom a megkisérlést.

Magyar ifjak számára két igen szép stipendium létezett Angliában, Canterbury- és Oxford-ban, mik egészen elveszettnek látszanak, legalább ez utolsóba küldött folyamodványom tagadó választ nyert. — Ha pályatársaim közül csak egynek mutathaték utat odajutni, hol szabadabb, tágabb a lát-határ, örömmel teszem le a tollat; s veendem föl, ha a sveiczi egyetemeket tüzetesen ismertethetem. — Áldja Isten addig is a hont s a nemzetet.

Zombori G.

Egyveleg.

+ (Keleti élvek Berlinben.) A „Publicist“ szerint Berlinben egy magántársaság áll fenn, melly összejövelelelel a mákonynyal (opium) kevert dohányzás élvezetének adja át magát. Az érdemes társaság tagjai illyenkor keleti öltözetben, dagadozó divánokon nyújtözva hevernek, és a kábitó szer által előidézett álmaknak adják át magukat.

+ (Négy egyszerré!) A „Dseridei Havadisiz“ török lap azon hirt hozza, hogy Egyiptomban egy arabs nőnek fehér férjétől négy gyermeke lett, és pedig kettő fehér, mint a hó, kettő fekete, mint a tinta.

⊙ (Óra-börze.) Az élénk Biel város Sveiczban óra-börzét akar állítani. Ha létezik pénz-, gabona- s egyéb áru-börze, mért ne létezhethék óra-börze is.

+ (Amazonok.) A híres siami amazongárda, egy német lap tudósítása szerint, nem mese, hanem valóban létezik, még pedig 1000 legény . . . akartuk mondani: leányból áll, kik mindnyájan kabátot és nadrágot viselnek s puskákkal és kardokkal vannak fölfegyverkezve. Ez képezi ő felsége testőrcsapatát. De e leányokat nem kell ám valami gyengéd, szende virágoknak képzelni, kik csupán szeretni és szerettetni teremtvék, hanem olgy tenyeres talpas egyének, hogy aligha birna velök minden férfi megmérközni.

⊙ (Arany és ezüst) 1851—1857 évek közt kiment Angliából 62,097,397 fontnyi (620,973,970 forintnyi), miből 566,773,330 forintnyit Dél- és Kelet-indiába vittek. — 1858 első felében Angliába befolyt 161,709,200 fontnyi arany s ezüst, s kiment 107,408,200 mind ezüst. A jelen év első felében bevittek 117,305,280 fontnyi aranyat. E roppant kincsnek csak igen kis része marad Angliában, a többit azonnal kiviszik; legtöbb kell Franciaországnak. Az egész tengerentuli aranyak majdnem kétharmada megfordul Angliában. Ausztrália évenkint 110 millió fontyi, Kalifornia 130 millió fontyi, vagyis összesen 240 millió fontyi aranyat termel évenkint, mellyből majdnem 150¹/₂ milliónyi Angliába kerül.

